

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija – logopedija)
magistrantūros iššestinių studijų programa

Elena Rudnickienė

**IKIMOKYKLINĖSE UGDYMO ĮSTAIGOSE DIRBANČIŲ LOGOPEDŲ
PROFESINĖS VEIKLOS PRIORITETUS IR MOTYVACIJĄ LEMIANTYS
VEIKSNIAI**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė – asist. dr. Daiva Kairienė

Magistro darbo santrauka

Magistro darbe atlikta teorinė ir reglamentuojančių teisinių aktų, logopedo darbo veiklos prioritetų ir profesinės motyvacijos veiksnių analizė. Tyrime iškelta hipotezė, kad logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinę motyvaciją palaikantys veiksniai, pozityvus požiūris į profesinę veiklą yra reikšmingesnis nei išoriniai motyvaciją lemiantys veiksniai.

Empirinėje dalyje nagrinėjama logopedų profesinės veiklos prioritetai ir ją lemiantys veiksniai, logopedų profesinę motyvaciją ir ją lemiantys veiksniai, logopedų profesinės veiklos prioritetų ir profesinės motyvacijos veiksnių, tarpusavio ryšių nustatymas. Tyrime dalyvavo 194 ikimokyklinio ugdymo įstaigų logopedai. Anketinės apklausos metodu buvo atliktas tyrimas kurio tikslas – ištirti logopedų profesinės veiklos prioritetų ir darbo motyvacijos sąsajas. Atlikta statistinė aprašomoji analizė, vidurkių palyginimas dispersinė analizė (ANOVA), t kriterijus hipotezės patikrinimui, Spearman'o koreliacija.

Tyrime išryškėjo, kad: 1) svarbiausios prioritetinės veiklos sritys yra *darbas su vaikais* (įvertinti vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, numatyti kalbos ugdymo tikslus, organizuoti individualias, pogrupines pratybas) ir *profesinis tobulėjimas* (dalyvimas seminaruose, kursuose, skiriant daug laiko savišvietai, kaupiant metodinę medžiagą, susijusią su vaikų kalbos sutrikimais, dalyvaujant įstaigos ir rajono metodiniuose pasitarimuose, įstaigos vaiko gerovės komisijos veikloje); 2) logopedai mažiausią svarbą skiria *bendradarbiavimui su tėvais*; 3) logopedų profesinę motyvaciją labiausiai lemia *profesinės kompetencijos*, kurias logopedai vertina kaip būtinas jų profesinėje veikloje, išskyrus komunikavimą nevalstybine kalba; *logopedų požiūris į darbą* (didžioji darbo dalis skiriama darbui su vaikais, kuris laikomas prasmingu, reikalingu). Šie veiksniai priskiriami vidinei motyvacijai; 3) mažiausiai profesinei motyvacijai daro įtaką *atlygis už atliktą darbą, įstaigos mikroklimatas, sąlygos ir resursai, bendradarbiavimas su kolegomis*, kurie priskiriami išorinei motyvacijai; 4) atskleistas statistiškai reikšmingas ryšys tarp logopedų veiklos prioritetų ir motyvacijos veiksnių.

Esminiai žodžiai: profesinės veiklos prioritetai, profesinė motyvacija, kompetencijos, ikimokyklinis ugdymas

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. LOGOPEDŲ PROFESINĖS VEIKLOS IR MOTYVACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1. Logopedų, kaip švietimo pagalbos mokiniui specialistų, veikla ir kompetencijos	8
1.2. Profesinė motyvacija, jos rūšys ir ją lemiantys veiksniai	16
2 skyrius. LOGOPEDŲ PROFESINĖS VEIKLOS PRIORITETUS IR MOTYVACIJĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI	20
2.1. Tyrimo organizavimas ir metodika	20
2.2. Tyrimo respondentai.....	21
2.3. Logopedų profesinės veiklos prioritetai ir juos lemiantys veiksniai	22
2.4. Logopedų profesinė darbo motyvacija ir ją lemiantys veiksniai	30
2.5. Logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinės veiklos prioritetų ir profesinės motyvacijos veiksnių sąsajos	39
Išvados	43
Literatūra	45
Summary	50
Priedai	52

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Žmogaus profesinės veiklos sėkmė priklauso nuo asmens gebėjimų, išsilavinimo, įgūdžių, įgūdžių gebėjimo įsitvirtinti darbo rinkoje, dėl ko jis pasirinko būtent tokią specialybę. Švietimo sistema šiandieniniame ugdyme ypatingai didelius reikalavimus kelia logopedams dirbantiems ne tik bendrojo ugdymo mokyklose, bet ir ikimokyklinėse ugdymo įstaigose.

Pasak Martišauskienės (2008), šiuolaikinė ikimokyklinė įstaiga yra prie modernizacijos slenksčio, todėl efektyvus edukacinių, socialinių pokyčių valdymas yra susijęs su pedagoginių inovacijų sklaida, ugdymo institucijos tobulinimu. Daugelyje šalių specialiojo ugdymo sritis bendrojo ugdymo kontekste yra sąlyginai jauna. Nuo 1960 m. daugelyje šalių prasidėjo švietimo reformos (kurios inicijavo neįgalius vaikus auginantys tėvai, prašydami savo vaikams vienodų galimybių ugdytis) ir neįgaliųjų integracijos į bendrojo ugdymo įstaigas procesas (Ališauskienė, Miltenienė 2003).

Hallahan, Kauffman (2003), teigia, kad specialiojo ugdymo istorijai teisiniai įstatymai turi didžiulę reikšmę, tenkinant neįgaliųjų vaikų poreikius. „Lietuvos švietimo koncepcija“ (2003) teigia: ikimokyklinėse įstaigose atliekamas platus prevencinis darbas: siekiama kuo anksčiau atskleisti raidos sutrikimus, pasitelkus tėvus, globėjus bei specialistus, laiku suteikti specialiąją pagalbą. Remiantis dokumentais¹, ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ir jų tėvams (globėjams) gali būti kompleksiskai teikiama švietimo pagalba, socialinė parama, sveikatos priežiūros paslaugos.

Jei vaikas, turintis specialiųjų poreikių, pradeda lankyti švietimo sistemai priklausančią ikimokyklinę ugdymo įstaigą, svarbus vaidmuo tenka ne tik ugdymo pedagogams, bet ir logopedams. Daugiausia ikimokyklinėse įstaigose specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų turi kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Ališauskas (1996) teigia, kad kalbos sutrikimas – vienas universaliausių vystymosi ypatingumų bruožų. Anot šio autoriaus, nėra tokio vystymosi ypatingumo, kurio sudėtinė dalis nebūtų vienoks ar kitoks kalbos ir jos raidos sutrikimas. Logopedas dirbdamas su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais, ne tik šalina kalbos ir komunikacijos sutrikimus, bet taip pat aktyviai dalyvauja ugdymo procese, padeda mokiniams įveikti mokymosi sunkumus, konsultuoja mokinius ir mokinių tėvus.

Siekiant užtikrinti pilnavertį kalbos ugdymą, reikšminga yra logopedinė pagalba. Logopedo funkcijos nurodo: bendradarbiauti su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais, konsultuoti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų tėvus (globėjus, rūpintojus), padėti mokytojams

¹ Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo. (2011). Įsakymas. (2011-10-30 Nr.V-1795) Vilnius. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.schowdoc_l?p_id=408141&p_query=&p_tr2=2 (žiūrėta 2011-12-10)

pritaikyti ugdymo programas, taikyti savo darbe logopedijos naujoves, rengti ir naudoti specialiąsias priemones skirtas vaikams, turintiems kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų šalinimui. Logopedas atsako už kokybišką savo funkcijų vykdymą².

Ikimokyklinėse įstaigose ypač svarbi ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir specialiųjų pedagogų – logopedų profesinė sąveika, grindžiama bendradarbiavimu. Anot Ališauskienės, Miltenienės (2004), bendrojo ugdymo ir specialiųjų pedagogų bendradarbiavimas, tenkinant mokinių specialiuosius poreikius, formuoja pozityvias bendrojo ugdymo pedagogų nuostatas į mokinius, kuriems reikia specialiosios pagalbos. Hallahan, Kaufman (2003) teigia, kad atsakomybės už pagalbą vaikams įveikiant kalbos ir kalbėjimo sutrikimams įveikti negalima suversti vien logopedams. Autoriai teigia, kad tai yra bendras mokytojo, logopedo ir tėvų darbas.

Šiandieniniame gyvenime specialiųjų poreikių vaikai ugdomi integruotai, todėl logopedinės pagalbos poreikis stipriai išaugo. Teigiamas specialistų požiūris į specialiųjų poreikių vaikus įgalina juos sėkmingai veiklai – vaikai pasiekia gerų rezultatų, o specialistas patiria pasitenkinimą savo darbu (Ruškus, 2000). Lietuvos mokslininkai (Ambrukaitis, Borisevičienė, 2007; Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Melienė, Miltenienė, Šapelytė, 2009) analizuoja specialiojo ugdymo specialistų, logopedų (Makauskienė, 2009; Ivoškuvienė, Makauskienė, 2009; Ivoškuvienė, Gerulaitis, Kairienė, Makauskienė, 2010) profesinės veiklos ypatumus ir problemas.

Pastaruju metu daug dėmesio skiriama pedagogų kompetencijai. Mokslininkai Martišauskienė, Aramavičiūtė (2006), Ališauskas (2004), Kaffemanienė, Šadbaraitė (2005) ir kt, kurie pabrėžia, kad nepakanka, kad tobulėtų pedagogų žinios, mokėjimai, įgūdžiai, reikia, kad formuotus teigiamos nuostatos į specialiųjų poreikių vaikų svarbą formuojant specialiųjų pedagogų kompetencijas. Adamonienė, Daukilas, Kriščiūnas, Maknienė, Palujanskienė (2003) pažymi, kad kompetetingas yra tas, kas gerai išmano savo profesinę veiklą, kvalifikuotas, turi teisę ir gali praktiškai ką nors spręsti ar daryti, nes yra darbdavių įpareigotas arba skatinamas. Juršaitė – Harbison (2004) nagrinėja ikimokyklinio ugdymo kompetencijų turinį, raišką, atskleidžia ikimokyklinio ugdymo kompetencijų ypatumus.

Kaip matyti, iš analizuotų šaltinių, daug yra tyrinėta specialiųjų pedagogų profesinės kompetencijos, profesinės veiklos ypatumai ir problemos. Daug kalbama apie specialiosios pagalbos teikimą, jos efektyvumą bendrojo lavinimo mokyklose. Tačiau reikia pripažinti, kad šiuo požiūriu nepakankamai gerai žinoma situacija ikimokyklinėse ugdymo įstaigose. Vaikų turinčių įvairių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų ugdymas turi būti grindžiamas visų ugdymo(si) dalyvių (vaiko, tėvų, logopedų, pedagogų) bendradarbiavimu ir atsakomybe. Kaffemanienės,

² Logopedų dirbančių mokyklose, bendrieji pareiginiai nuostatai. (2006). Įsakymas. Vilnius. 2006-03-31 Nr. ISAK-614. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=273804&q_query=&p_tr2= (žiūrėta 2011-12-10)

Šadbaraitės (2005) teigimu, integruojantis vaikams į bendrojo ugdymo įstaigas, specialiesiems pedagogams išaugo aukšti reikalavimai profesinei kompetencijai, veiklos pobūdžiui, pasitenkinimui darbu ir profesinei motyvacijai.

Ališausko (2002), Garšvienės, Ivoškuvienės (2003) teigimu, ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, didelė dalis vaikų priklausančių specialiųjų poreikių grupei, sudaro vaikai turintys įvairių kalbos, kalbėjimo ir kitų komunikacijos sutrikimų, kuriems reikalinga logopedo pagalba. Todėl ikimokyklinėse ugdymo įstaigose logopedinės pagalbos poreikis labai išaugo ir darosi aktualu atskleisti logopedų požiūrį į savo profesinę darbo motyvaciją. Kyla probleminiai klausimai: Kiek logopedui yra svarbūs jo profesinės veiklos darbo prioritetai? Kokie veiksniai sąlygoja logopedo profesinę motyvaciją?

Tyrimo objektas - logopedų profesinės veiklos prioritetus ir profesinę motyvaciją lemiantys veiksniai.

Hipotezė: Tikėtina, kad logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinę motyvaciją palaikantys vidiniai veiksniai ir pozityvus požiūris į profesinę veiklą yra reikšmingesnis nei išoriniai motyvacijos veiksniai.

Tyrimo tikslas - atskleisti logopedų profesinės veiklos prioritetus ir motyvacijos veiksnius, bei jų sąsajas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Analizuojant mokslinę literatūrą ir teisinius dokumentus, atskleisti logopedo profesinės veiklos prioritetus ir veiksnius lemiančius profesinę darbo motyvaciją.
2. Išanalizuoti ikimokyklinių ugdymo įstaigų logopedų darbo veiklos prioritetus.
3. Išanalizuoti logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinę motyvaciją lemiančius veiksnius.
4. Ištirti logopedų veiklos prioritetų ir motyvacijos veiksmų sąsajas.

Tyrimo respondentai. Tyrimas atliktas 2013 m. vasario – kovo mėn. Tyrime respondentai buvo pasirinkti iš įvairių Lietuvos miestų, rajonų, kaimų. Respondentai pasirinkti tikslinės atrankos būdu. Į tyrimą įtraukiami asmenys, galintys atskleisti tiriamą situaciją (Kardelis, 2005), t.y. ikimokyklinėse ugdymo įstaigose dirbantys logopedai su vaikais turinčiais įvairių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, turinčiais įvairių specialiųjų ugdymosi poreikių. Tyrime dalyvavo 194 logopedai, dirbantys ikimokyklinėse ugdymo įstaigose. Tyrimas grindžiamas tiriamųjų savanoriškumo ir tyrimo anonimiškumo principais.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimu siekiama išsiaiškinti ir nustatyti logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinės veiklos prioritetus ir veiksnius lemiančius profesinę motyvaciją. Tyrimas atliekamas teorinės analizės, dokumentų analizės, anketinės

apklausos metodais. Darbe atliekama kiekybinė duomenų analizė. Duomenims apdoroti naudojama kompiuterinė Microsoft Office Excel programa. Statistinė duomenų analizė atlikta programinės įrangos SPSS (Statistical Package for Social Science) statistiniu paketu.

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (69 šaltiniai), santrauka anglų kalba, 1 priedas. Tyrimo duomenis iliustruoja 13 paveikslų, 15 lentelių. Prieduose pateikiama anketa ikimokyklinių ugdymo įstaigų logopedams. Darbo apimtis - 52 psl.

Pagrindinės sąvokos

Logopedas – asmuo įgijęs, specialiojo pedagogo profesinę kvalifikaciją ir baigęs logopedo specializaciją, įvertinantis ir specialiomis priemonėmis šalinantis ar sušvelninantis vaikų bei suaugusiųjų kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimus. (Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė, 2005).

Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma (LR Švietimo įstatymas, 2011).

Profesinė motyvacija – tai visuma faktorių, kurie sukelia, išlaiko ir valdo elgesį, kuris leidžia pasiekti tam tikrą tikslą (Laisvoji enciklopedija, 2011)

Pedagoginio darbo motyvacija – poreikis ir polinkis auklėti vaikus, plėtoti asmenybės galias, daryti jų gyvenimą prasmingesnį, dalytis dvasinėmis, kultūros vertybėmis, būti aktyviam; interesas filosofijai, mokslinei žinijai, profesinės gyvenimo prasmės ir laimės siekis (Kavaliauskienė, 2001).

I skyrius. LOGOPEDŲ PROFESINĖS VEIKLOS IR MOTYVACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Logopedų, kaip švietimo pagalbos mokiniui specialistų, veikla ir kompetencijos

Specialiosios pedagoginės pagalbos reglamentas. Atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje, teisinė sistema iš esmės buvo ir yra koreguojama. Kuriant ir tobulinant teisės aktus, siekiama, kad jie būtų maksimaliai palankūs specialiųjų poreikių vaikams, garantuotų lygias galimybes. Priimami net tik savi teisės aktai, geriausiai atitinkantys šalies poreikius ir sąlygas, bet ir ratifikuojami tarptautiniai (Strolaitė, 2003).

Specialieji ugdymosi poreikiai nustatomi remiantis pedagoginio psichologinio įvertinimo išvada. Ikimokyklinio amžiaus vaikų specialieji poreikiai skirstomi į lygius: nedidelius, vidutinius, didelius, labai didelius³. Kriterijai, pagal kuriuos nustatomas ikimokyklinio amžiaus vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių lygis, yra šie:

- ugdymosi metodų ir būdų pritaikymas;
- ugdymosi priemonių (žaislų, daiktų, mokomosios medžiagos) parinkimas, pritaikymas;
- ugdymosi vietos parinkimas ir pritaikymas;
- specialiosios pedagoginės pagalbos reikmė, psichologinės pagalbos reikmė ir kt.

Specialiąją pedagoginę pagalbą teikia specialistų komanda, vaikams turintiems raidos sutrikimų nuo gimimo iki 6 metų, t.y. ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikams bei jų šeimoms. Pagalbą teikia tiek Sveikatos apsaugos, tiek Švietimo ir mokslo ministerijoms pavaldžios institucijos, kuriuose dirba specialistų komandos sudarytos iš specialiųjų pedagogų, kineziterapeutų, logopedų ir kt. specialistų. Į specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašą integruota specialiosios specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarka⁴.

Daugelis švietimo dokumentų reglamentuoja sveiką ir saugią visiems vaikams ugdymo aplinką, kurią privalo užtikrinti visi ugdymo įstaigos bendruomenės nariai, su specialistais teikiančiais švietimo pagalbą. Išskiriami trys pagalbos teikimo lygmenys (Tumelienė, 2011):

- pirmasis lygmuo – *švietimo įstaigų vaiko gerovės komisija*, kuri teikia pirminę specialiąją pedagoginę, psichologinę, socialinę pedagoginę, socialinę pagalbą, mokiniams jų artimiausioje aplinkoje;

³ LR švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317. Vilnius Prieiga internetu: <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=0A121FE5-21D5-471F-A9C4-37B80BC37360> (žiūrėta 2012-01-17).

⁴ LR ŠMM įsakymas „Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašas (2011). http://www.smm.lt/ugdymas/specialusis/teises_aktai.htm (žiūrėta 2012-01-12)

- antrasis lygmuo – *pedagoginė psichologinė tarnyba*, kurios pagrindinė vaiklos sritis – pagalba mokiniui, mokytojui ir mokyklai;
- trečiasis lygmuo – *specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras*, kurio tikslas – tobulinti specialiosios pedagoginės, specialiosios, psichologinės ir socialinės pedagoginės pagalbos teikimo sistemą šalyje.

Vaiko gerovės komisijos paskirtis – organizuoti ir koordinuoti prevencinį darbą, švietimo pagalbos teikimą, saugios ir palankios vaiko ugdymui aplinkos kūrimą, švietimo programų pritaikymą mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, atlikti mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus poreikius atsirandančius, dėl išskirtinių gabumų) pirminį įvertinimą bei vykdyti kitas su vaiko gerove susijusias funkcijas⁵

Švietimo pagalbos vaikui specialistų veiklos prioritetai. Dokumentuose pažymima, kad specialiųjų poreikių vaikus, jeigu pageidauja tėvai (globėjai), būtina sudaryti sąlygas arčiau gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Pažymima, kad *švietimo pagalbos preinamumas* užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, taikant psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją ir socialinę pagalbą, užtikrinant ugdymui skirtomis techninėmis ir specialiosiomis priemonėmis⁶.

Ugdymo individualizavimas – gan svarbi į vaiką orientuotos ugdymo programos dalis, nes kuo labiau individualizuojamas mokymo turinys, tuo geresni mokymosi rezultatai (Bitinas, 1998). Individualizavimas pedagogikoje suprantamas kaip mokymo forma, kai mokant grupėmis (klasėmis), atsižvelgiama į individualius mokinių skirtumus ir pagal tai parenkami mokymo būdai, mokymo turinys (Jovaiša, 2007). Šiandieniniam logopedui itin svarbu suvokti ugdymo esmę ir veiklos kryptis, gebėti vaikų ugdymą individualizuoti, pažinti vaiką, jo problemas, gabumus, trūkumus (Valatkienė, 2000). Ugdant heterogenines vaikų grupes, individualūs mokinių poreikiai, reikalauja dar glaudesnio specialistų bendravimo ir bendradarbiavimo (Galkienė, 2005).

Šiuolaikinėse ugdymo įstaigose populiaru *bendradarbiavimo idėja*, nes tradiciškai dirbančiųjų gretas papildoma nauji specialistai (Galkienė, 2005). Autorė teigia, kad negalima tikėtis, kad problemas efekyviai galėtų išspręsti vienas mokytojas ar specialistai veikdami individualiai tik pasikliaudami savo kompetencija. Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose tinkamai suplanuotas *komandinis darbas*, individualizuotai ir kryptingai ugdant vaikus, turinčius kalbos ir komunikacijos sutrikimų, plėtojant jų turimus gebėjimus, spartinama jų išplėtotų gebėjimų raida

⁵ LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašas (2011-04-11 Nr. V-579). Valstybės žinios 2011.Nr.45-2121

⁶ LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas 34str. “Švietimo preinamumas mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių”(2011). Prieiga internetu http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2012-01-15)

(Kaffemanienė, Reseckienė, 2008). Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose ypač svarbus bendradarbiavimas, kurį sudaro, ugdymo pedagogų, specialiųjų pedagogų – logopedų profesinė sąveika. Anot Ališauskienės, Miltenienės (2004) bendradarbiaujant yra formuojamos pozityvios bendrojo ugdymo pedagogų nuostatos į specialiųjų poreikių turinčius vaikus, kuriems reikalinga specialioji pagalba. Bendradarbiavimo samprata yra susijusi su specialistų sąveikomis teikiant pagalbą vaikui, įtraukiant šeimą į vaiko ugdymo (si) procesą. Specialistų darbo tikslas – visapusiškas vaiko raidos skatinimas – į užduotį, orientuotas komandos narių elgesys, kai specialistų veikla yra tęstinė, sudaranti sąlygas sėkmingam kito specialisto darbui (Kairienė, 2010).

Dettmer ir kt. (cit. Miltenienė, 2005) formuoja tokius *šėimos ir mokyklos bendradarbiavimo principus*: šeima yra neatskiriama vaiko gyvenimo dalis ir jos nariai privalo būti lygiaverčiais partneriais priimant visus sprendimus, susijusius su vaiko ugdymu; šeimos įtraukimas turi apimti visą šeimos struktūrą; žmonių individualūs skirtumai turi būti vertinami; visos šeimos turi stipriųjų pusių ir gebėjimų įveikti sunkumus, tik reikia juos identifikuoti ir stiprinti; šeimos yra žinių apie vaiką šaltinis. Garriott, Wandry ir Snyder (2000) nuomone, pedagogai tėvus dažniausiai įtraukia, ne kaip aktyvius ugdymo proceso dalyvius, planuojant vaikų ugdymą, o apsiriboja tėvų dokumentų pasirašinėjimu.

Zimmerman, Rappaport (1993) pažymi, jog šeimos ir ikimokyklinės ugdymo įstaigos santykiai grindžiami filosofiniu pagrindu, kuris atspindi šeimos kaip socialinės sistemos modelį ir įgalinimo perspektyvas, kuriuos traktuoja žinių, kompetencijų ir vaiko auklėjimo bei mokymo pagrindus. Vaikų darželis yra mikromodelis visuomenės, kurioje siekiama vaikų gyvenimo kokybės, kiekvienam bendruomenės nariui prisiimant tam tikrą pareigą ir atsakomybę (Jorutytė, Budreikaitė, 2005). Litvinienė (cit. Jorutytė, Budreikaitė, 2005) teigia, kad vaikas kryptingai ugdomas tada, kai darniai sutaria šeima ir vaikų darželis, kai vaikų ugdymas šeimoje ir darželyje papildo vienas kitą. Monkevičienė (2000) teigia, kad šeimos ir ikimokyklinės ugdymo įstaigos svarbiausias tikslas – kartu su šeima puoselėti vaiko galias, norint sėkmingai integruotis į visuomenę.

LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2012) teigiama, kad specialiosios pedagoginės pagalbos paskirtis – didinti asmenų turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, *ugdymosi veiksmingumą*⁷. Siekiant didinti švietimo pagalbos mokiniui veiksmingumą, siekiama gerinti darbo su mokiniais aplinką, aprūpinti specialistus reikiamomis pedagoginio psichologinio

⁷ LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas 21str. “Specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba”.(2011). Prieiga internetu http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2012-01-15)

vertinimo metodikomis, specialiosiomis mokymo priemonėmis, kompiuterine įranga ir kt.⁸. Didesnis dėmesys skiriamas mokytojų kompetencijų ugdyti specialiųjų poreikių mokinius, plėtojimui⁹. Siekiama formuoti tinkamą požiūrį į specialiųjų poreikių mokinių gebėjimus ir poreikius. Programos uždaviniai: supažindinti pedagogus su inkluzinio ugdymo samprata, suteikti daugiau žinių apie specialiuosius ugdymo poreikius, jų priežastis; analizuoti konkrečius specialiųjų poreikių mokinių ugdymo atvejus, specialiųjų mokymo priemonių, informacinių technologijų pritaikymo būdus, išmokyti mokytojus pažinti specialiųjų poreikių mokinių bendravimo ypatumus, kurti klasės mikroklimatą ir tinkamą ugdymosi aplinką; išmokyti pedagogus dirbti komandoje su pagalba mokiniui teikiančiais specialistais¹⁰.

Logopedo funkcijų ir veiklos reglamentas. Lietuvos švietimo specialiojo ugdymo reglamentuojančiuose dokumentuose teigiama, kad logopedas - asmuo, įgijęs specialiojo pedagogo profesinę kvalifikaciją ir baigęs logopedo specializaciją, įvertinantis ir specialiomis priemonėmis šalinantis ar sušvelninantis vaikų bei suaugusiųjų kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimus¹¹. Mokiniai turintys kalbos ir kalbėjimo sutrikimų priskiriami vienai iš šių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų grupių: *kalbėjimo sutrikimų grupei* (fonetinių sutrikimų, sklandaus kalbėjimo sutrikimų, balso sutrikimų, turintys vaikai) ar *kalbos sutrikimų grupei* (fonologinių sutrikimų, kalbos neišsivystymą, kalbos netekimą, turintys vaikai)¹².

Europos logopedų asociacijos vienijančios organizacijos (CPLOL) dokumentuose¹³ teigiama, kad logopedas yra specialistas atsakingas už kalbėjimo, kalbos, komunikacijos sutrikimų prevenciją, įvertinimą, pagalbą ir mokslinius tyrimus.

Vienas svarbiausių logopedinio darbo su ikimokyklinio amžiaus vaikais uždavinių yra laiku pastebėti kalbos sutrikimus, laiku juos pašalinti (Ivoškuvienė, Mamonienė ir kt., 2002). Autorės teigia, kad ikimokykliniame amžiuje vaikams turintiems kalbos ir kitos komunikacijos sutrikimų, ugdymas turi ypatingą reikšmę jų tolimesniam mokymuisi ir asmenybės vystymuisi. Didelę dalį ikimokyklinio, mokyklinio amžiaus vaikų priklausančių specialiųjų poreikių grupei

⁸ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiojo ugdymo plėtos programos patvirtinimo“, 2009 m. rugsėjo 3d. ISAK – 1796. Valstybės žinios, 2009 Nr. 110-4699.

⁹ LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos kvalifikacijos tobulinimo kursų programos patvirtinimas (2007-12-18 d. Nr. ISAK-2481. Vilnius Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=311735&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2012-01-14).

¹⁰ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas “Dėl specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos kvalifikacijos tobulinimo kursų programos patvirtinimo” 2007 m. gruodžio 18 d. įsakymas Nr. ISAK – 2481. Prieiga internetu http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=311735&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2012-01-14)

¹¹ “Dėl Lietuvos medicinos normos MN136:2005 “Logopedas, teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė” patvirtinimo. LR sveikatos apsaugos ministro įsakymas 2005 m. kovo 8 d. Nr. V-162. Vilnius. http://sena.sam.lt/lt/main/teisine_informacija/medicinos_normos?id=25812 (žiūrėta 2012-01-14)

¹² LR švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317. Vilnius Prieiga internetu: <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=0A121FE5-21D5-471F-A9C4-37B80BC37360> (žiūrėta 2012-01-17).

¹³ Professional Profile of the Speech and Language Therapist (1997). Prieiga internetu: http://www.cplol.eu/eng/profil_professionnel.html (žiūrėta 2012-01-17)

sudaro vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų (Ališauskas, 2002; Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003).

Mokykloje, vykdančioje ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, logopedo etatas steigiamas, kai joje mokosi 25-30 specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, kuriems reikalinga logopedo pagalba. Logopedo etatas gali būti steigiamas, ugdymo įstaigai turint finansinių galimybių, esant ir mažesniai vaikų skaičiui, turinčių specialiųjų poreikių¹⁴.

Lietuvoje logopedų, dirbančių mokyklose bendrieji pareiginiai nuostatai (2006), kuriais remiasi ir ikimokyklinių ugdymo įstaigų logopedai, nurodo šias funkcijas¹⁵:

- įvertinti mokinių kalbos, raidos ypatumus, nustatyti kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus, specialiuosius ugdymosi poreikius;
- sudaryti individualias, pogrupines ir grupines kalbos ugdymo programas;
- įveikti mokinių kalbos ir kitos komunikacijos sutrikimus. Bendradarbiauti su mokytojais, tėvais ir mokiniais, bei teikti jiems metodinę pagalbą, padėti mokytojams rengti mokinių, kuriems paskirta specialioji pedagoginė pagalba, ugdymo programas.
- supažindinti tėvus su mokinių kalbos ir kitos komunikacijos sutrikimo priežastimis, korekcinio darbo metodais ir būdais, teikti metodines konsultacijas darbui su vaikais namuose.
- esant reikalui sutrikusios kalbos ir komunikacijos mokinius siųsti į PPT, pas gydytoją specialistą tyrimui, konsultacijai.

Europos lygmeniu išskiriamos logopedo funkcijos¹⁶:

- *Prevenција*. Logopedas siekia užtikrinti komunikacijos sutrikimų prevenciją tokiais būdais: mokymas, informacijos sklaida, vaikų ir suaugusiųjų įvertinimas, siekiant kuo anksčiau nustatyti sutrikimą.
- *Įvertinimas ir diagnozavimas*. Įvertinimas yra tęstinis procesas ir dažnai apima bendradarbiavimą su kitų profesijų specialistais. Logopedas, remdamasis objektyviais testais ir klinikiniu stebėjimu, nustato sutrikimus, kelia hipotezes apie intervencijos trukmę ir pobūdį.
- *Intervencija*. Logopedinė pagalba, siekiant įveikti komunikacijos sutrikimus, gali būti tiesioginė ir netiesioginė. Ji apima terapiją (pagalbą), reabilitaciją ir inegraciją į socialinį ar profesinį gyvenimą, taip pat ankstyvąją intervenciją, konsultavimą ir rekomendacijas. Jei sutrikimas susijęs su medicininiais sutrikimais, logopedinė pagalba turi būti derinama su gydymu.

¹⁴ LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2011 m. liepos 8d. Nr. V-1228). Valstybės žinios: 2011-07-20 Nr. 92-4395. Vilnius

¹⁵ LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl logopedų, dirbančių mokyklose bendrųjų pareiginių nuostatų patvirtinimo“. Priega internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc?p_id=273804&p_query=&ptr2= (žiūrėta 2012-01-17)

¹⁶ Professional Profile of the Speech and Language Therapist (1997). Priega internetu: http://www.cplol.eu/eng/profil_professionnel.html (žiūrėta 2012-01-17)

- *Logopedo elgesys.* Logopedas turi laikytis profesinės etikos reikalavimų ir šalies įstatymų. Logopedo profesinė praktika yra vertinama (baudžiama dėl nusižengimų), remiantis šalies įstatymais.
- *Moksliniai tyrimai ir kvalifikacijos kėlimas.* Logopedas privalo siekti: naujų žinių ir tobulinti savo asmeninius įgūdžius keliant kvalifikaciją; plėtoti savo profesiją ir dalintis profesiniais įgūdžiais, rengti publikacijas, dalyvauti kvalifikacijos kėlimo kursuose, mokyti jaunesnius specialistus; inicijuoti ir dalyvauti moksliniuose tyrimuose.

Išanalizavus logopedų veiklos išskirtas funkcijas, tiek Lietuvos pareiginiuose nuostatuose (2006), tiek Europos lygmeniu (CPLOL), galime teigti, kad logopedo darbas yra orientuotas į pagalbą vaikui ar suaugusiam asmeniui, turinčiam kalbos ir kalbėjimo sutrikimų. Logopedai turi mokėti bendrauti ir bendradarbiauti, siekti darbo tikslų, profesinio tobulėjimo, gebėti įvertinti vaikų ir suaugusiųjų kalbos ir kalbėjimo sutrikimus.

Pagrindinė logopedo (tiflopedagogo, surdopedagogo) darbo forma yra pratybos: individualios, pogrupinės (2-4 vaikai) ir grupinės (5-8 vaikai)¹⁷. Ugdymo įstaigos logopedas pareigybių aprašymuose numatytas funkcijas vykdo bendraudamas su Tarnybos ir kitų institucijų specialistais. Pažymima, kad pagalba namuose teikiama nuo gimimo iki, kol pradamas teikti pradinis ugdymas, jei vaikai negali lankyti ugdymo įstaigos, dėl tam tikrų sutrikimų (judesio padėties sutrikimų, kompleksinių sutrikimų). Logopedas atsižvelgdamas į kiekvieno vaiko individualias galimybes, kartu su tėvais (globėjais) privalo sudaryti ugdymo programą, logopedas privalo lavinti vaiko gebėjimus ir konsultuoti tėvus (globėjus).

Logopedas teikia pagalbą mokiniams turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, vertina kalbos raidą, nustato kalbos ir kalbėjimo sutrikimus ir siekia juos įveikti (Tumelienė, 2011). Logopedas dirba individualiai, pogrupiuose, grupelėse, tikslindamas tartį, ugdydamas gramatinę kalbos tikslingumą, plėtodamas skaitymo ir rašymo įgūdžius. Autorė teigia, kad logopedinė pagalba būtų veiksmingesnė, jei logopedas neapsiribotų tik darbu su vaikais, bet prisidėtų prie pagalbos šeimoms plėtojimo, įtraukdamas bendruomenės narius į ugdymosi procesą: dažniau stebėtų kalbos raidą klasėje, patartų mokytojas, kaip įtvirtinti išmokus garsus pamokų metu, konsultuotų tėvus dėl pagalbos namuose. Logopedas pildo kalbos vertinimo korteles, prireikus sudaro individualias ir pogrupines programas, veda pratybas, siekdamas kalbos ir komunikacijos sutrikimams įveikti (Miltenienė, 2005).

Logopedo profesinės kompetencijos. Vaitkevičiūtė (cit. Martišauskienė 2008) teigia, kad kompetencija apibrėžiama kaip „funkcinis gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą. Kompetencija yra visų profesijų sudedamoji dalis. Kadangi kiekvieną profesiją sudaro įvairios

¹⁷ LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2011 m. liepos 8d. Nr. V-1228). Valstybės žinios: 2011-07-20 Nr. 92-4395. Vilnius

veiklos, jos vadinamos kompetencijomis. Kompetencija yra esminė individo charakteristika, tiesiogiai susieta su efektyviu aukštesnio lygio veiklos atlikimu (Jucevičienė, 2010). Kompetencija indikuoja elgsenos ar mąstymo kelius ir būdus, generalizuotus patyrus daugybę situacijų ir išlaikančius savo struktūrą gana netrumpą laiko tarpą (Guion, 1991). Jucevičienė, Lepaitė (2000) teigia, kad kompetencija – tai žmogaus kvalifikacijos raiška arba gebėjimas veikti, sąlygotas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių. Kompetentingas yra tas, kas gerai išmano savo profesinę veiklą, kvalifikuotas, turi teisę ir gali praktiškai ką nors spręsti ar daryti, nes yra darbdavių įpareigotas arba skatinamas (Adamonienė, Daukilas, Kriščiūnas ir kt., 2003).

Kompetencijos sąvoka gali būti vartojama labai plačiame kontekste, bet gali būti apibrėžiama ir siaurame diapazone (Jovaiša, Laužackas ir kt., 2008). Edukologiniame kontekste ši sąvoka iškyla iš didesnę istoriją turinčios ir aiškesnės profesinės sąvokos. Profesija yra personifikuota ir institucionalizuota specifinė žmogaus veiklos rūšis (Jovaiša, Laužackas ir kt., 2008). Kitaip sakant, profesijos sampratoje integruojasi žmogaus asmenybinės charakteristikos ir bruožai su konkrečiomis darbo sąlygomis (atitinkamais reikalavimais, taisyklėmis ir kt.). Autoriai teigia, kad per profesiją pasireiškiančių santykių pusę atsispindi labai reikšmingos ir profesiniam rengimui svarbios sąvokos: kvalifikacijos, kompetencijos, kaip turimo sugebėjimo savarankiškai, kokybiškai ir kūrybiškai, t.y. kompetentingai veikti kurioje nors srityje, ar pagal tam tikrą profesiją.

Profesinė kompetencija – individo savastimi, jam būdingomis vertybinėmis orientacijomis ir profesiniu žinojimu bei gebėjimais pagrįsta profesinė raiška. Ji turi būti orientuota į darbdavių reikalavimus, gero profesinės veiklos rezultato praktinį demonstravimą bei prasmingo gyvenimo kūrimą (Daukilas, 2001). Profesinė kompetencija - standartizuotas reikalavimas asmeniui tinkamai atlikti tam tikrą darbą, kurį apima žinios, įgūdžiai ir elgsena, siekiant pagerinti veiklos rezultatus.

Viena iš profesinių kompetencijų rūšių yra pedagogo kompetencijos, kurioms tinka bendriausia kompetencijos apibrėžtis (Martišauskienė 2008). Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma¹⁸.

Lietuvoje ir Europoje *logopedo profesinės kompetencijos*^{19,20} kurias sudaro žinios, gebėjimai ir įgūdžiai, apibrėžiamos panašiai.

¹⁸ LR Švietimo įstatymas, 2011 http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20svietimo%20istatymas.pdf: (žiūrėta 2012-01-15).

¹⁹ “Dėl Lietuvos medicinos normos MN136:2005 “Logopedas, teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė” patvirtinimo. LR sveikatos apsaugos ministro įsakymas 2005 m. kovo 8 d. Nr.V-162. Vilnius. Preiga internetu: http://sena.sam.lt/lt/main/teisine_informacija/medicinos_normos?id=25812 (žiūrėta 2012-12-14)

²⁰ Professional Profile of the Speech and Language Therapist (1997). Priega internetu: http://www.cplol.eu/eng/profil_professionnel.html (žiūrėta 2012-01-17)

Europos logopedų asociacijos vienijančios organizacijos (CPLOL) dokumentuose²¹, šios kompetencijos yra labiau detalizuojamos, pažymima, kad logopedas *turi žinoti* įvairius intervencijos (pagalbos) būdus, specifinius jų tikslus, privalumus ir trūkumus; logopedas *turi mokėti* tinkamai bendrauti su klientu, susipažinti ir identifikuoti priežastis, dėl kurių kreipiamasi pagalbos; tinkamai vesti pokalbį su asmeniu (išklaudyti, tinkamai pateikti klausimus, nustatyti priežastis ir kt.); logopedas *turi gebėti* priimti sprendimus dėl tolimesnių veiksmų, su jais supažindinti klientus. Turi gebėti apibendrinti gautą informaciją ir daryti išvadas, jei reikia, nukreipti pas specialistus

Lietuvos dokumentuose²² pažymima, kad logopedas, *turi žinoti*: LR įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius logopedo veiklos sritis ir logopedijos paslaugų teikimą; etikos ir dentologijos reikalavimus; asmens kalbos, fizinės ir psichinės raidos etapus bei ypatybes; kalbėjimo, kalbos, balso ir komunikacijos sutrikimų klasifikaciją, vertinimo bei šalinimo būdus; tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos problemų klasifikacijos TLK – 10 kalbos ir komunikacijos sutrikimų būdus; logopedas *turi išmanyti*: sklandaus kalbėjimo įgūdžių specialias metodikas, kurios parenkamos atsižvelgiant į mikčiojimo rūšį ir pobūdį, mikčiojančio asmens ypatumus bei socialinę aplinką; socialinę adaptaciją, bendravimo bei savarankiškumo įgūdžius; įvairius būdus minkštam, kietam mišriam balso pradui sudaryti, balso aparatui atpalaiduoti ir koordinuoti, fonaciniam kvėpavimui mokyti, rezonatorių veiklai normalizuoti, taisyklingai tonacijai formuoti bei įtvirtinti (balso sutrikimo atvejais); logopedas *turi mokėti*: konsultuoti vaikus ir suaugusiuosius kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ar komunikacijos sutrikimo atvejais; sudaryti individualią kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimų šalinimo programą; lavinti balso stiprumą, aiškumą, metodiškumą; lavinti kalbėjimo procese dalyvaujančių organų judesius; lavinti girdimąjį suvokimą; sudaryti žodžių garsų analizės ir sintezės įgūdžius; turtinti pasyvų ir aktyvų žodyną; ugdyti kalbos gramatinį taisyklingumą bei rišliąją kalbą; logopedas *turi gebėti*: įveikti arba sušvelninti kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus; atlikti kalbėjimo, kalbos ar komunikacijos tyrimą bei įvertinimą; rezultatus bei išvadas žymėti medicininiuose dokumentuose; parinkti efektyviausius korekcijos darbo būdus ir metodus pagal individualias paciento galimybes; dalyvauti teikiant bendras specialistų konsultacijas, kurių metu aptariami vaikai bei suaugusieji turintys kalbėjimo, kalbos, balso,

²¹Professional Profile of the Speech and Language Therapist (1997). Priega internetu:

http://www.cplol.eu/eng/profil_professionnel.html (žiūrėta 2012-01-17)

²²„Dėl Lietuvos medicinos normos MN136:2005 „Logopedas, teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ patvirtinimo. LR sveikatos apsaugos ministro įsakymas 2005 m. kovo 8 d. Nr.V-162. Vilnius. Priega internetu:

http://sena.sam.lt/lt/main/teisine_informacija/medicinos_normos?id=25812 (žiūrėta 2012-01-17)

rijimo ir komunikacijos sutrikimų; teikti konsultacijas bei rengti vaikų ir suaugusiųjų artimųjų darbo namuose rekomendacijas.

Lietuvos teisniuose aktuose ir Europos dokumentuose pažymima, kad logopedai privalo: apsvarstyti su asmens problema susijusius teorinius modelius, įvertinant komunikacinius gebėjimus ir sutrikimus, įvertinti savo darbo rezultatus, ir remiantis turimais duomenimis, keisti sudarytą darbo programą. Logopedas turi ypatingą dėmesį skirti asmenų interakcijos (tarpusavyje bendravimo) kokybei, įgyti kompetencijų, kuriuos padėtų plėtoti savo profesiją.

Apibendrinant, galima teigti, jog Lietuvoje teisinė sistema yra sukurta atsižvelgiant į vaiko galimybes ir poreikius. Siekiant užtikrinti visapusišką vaikų turinčių kalbos sutrikimų problemų sprendimą, ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, svarbu specialiųjų pedagogų, logopedų, pedagogų ir tėvų bendra veikla, bendrų tikslų siekimas. Ikimokykliniame amžiuje logopedinė pagalba itin svarbi vaikams turintiems kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų, kuomet anksčiau bus nustatytas kalbos sutrikimas, tuo anksčiau vaikas gaus specialistų pagalbą ir sėkmingiau galės mokytis mokykloje. Logopedo kompetencijose yra išskiriami pagrindiniai bruožai: būtinų žinių turėjimas, gebėjimas atlikti efektyviai savo darbą, privalo išmanyti, apie vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus, apie sklindaus kalbėjimo sutrikimus, jų šalinimo taikomus metodus ir būdus, turi mokėti parengti ir įgyvendinti konkrečią sutrikimo šalinimo programą (individualią, grupinę) derinant ją su bendrąja ar specialiąja ugdymo programa, mokėti pritaikyti tinkamus sutrikimo šalinimo metodus ir priemones, teikti pagalbą atsižvelgiant į vaikų individualius poreikius, konsultuoti tėvus apie vaikų esamus sutrikimus, bendradarbiauti su tėvais, specialistais šalinant tam tikrą sutrikimą.

1.2. Profesinė motyvacija, jos rūšys ir ją lemiantys veiksniai

Motyvacijos apibrėžtis ir reikšmė profesinėje veikloje. Pastaraisiais metais sąvoka motyvacija gan dažnai vartojama (pedagogikos, sociologijos, psichologijos, filosofijos) literatūroje ir ugdymo praktikoje. Motyvacija – tai tam tikra elgesio, veiksmų, tikslingos veiklos skatinimas, kurį sukelia įvairūs motyvai (Vaitkevičiūtė, 2001; Kulvinskienė, Šalčius, 1994). Motyvacija yra procesas, neatsiejamas nuo asmeninės dispozicijos, motyvų, tikslų, taip pat vertės ir identiteto (Felser, 2006).

Motyvai žmogaus gyvenime atlieka kelias funkcijas: skatina žmogaus elgesį ir jį nukreipia; padeda pajusti savo veiklos prasmę, dalyvauja ją kontroliuojant ir keičiant; motyvų skatinamas žmogus ką nors veikia, nuo tos veiklos priklauso jo pasitenkinimas arba nusivylimas (Psichologija studentui, 2004).

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad motyvacija yra naudinga įstaigai, nes darbuotojas, turintis gerą motyvaciją: nori būti darbe; didžiuojasi savo darbu; neturi neigiamo požiūrio į įstaigą; yra atsidavęs darbui ir jaučia pasitenkinimą juo.

Motyvacijos rūšys. Išskiriama vidinė ir išorinė motyvacija (Andrew, 2010). *Vidinė motyvacija* remiasi asmeniniais faktoriais, turi individualių gabumų, noro pasiekti ir tobulinti savo veiksmus. Vidinei motyvacijai priskiriamas pasisekimas, pripažinimas ir pasitenkinimas darbu. Felser (2006) pažymi, kad vidinė motyvacija remiasi savaiminiais faktoriais. Profesiniame gyvenime tai galėtų būti atsakomybės patikėjimas, sprendimų laisvė, tobulėjimo galimybės ar paprasčiausiai įdomus darbas.

Išorinei motyvacijai priskirtas darbo užmokestis ir darbo saugumas. Išorinė motyvacija yra veikiamą aplinkos, ja siekiama naudoti, prestižo, norima išvengti nuostolių (Andrew, 2010). Išorinės motyvacijos pagrindas – dalykai veikiami aplinkos. Todėl profesiniame gyvenime finansiniai paskatinimai ir paaukštinimai yra vienoje pusėje, o priemonės, palaikančios tvarką, kitoje pusėje (Felser, 2006).

Щербатых (cit. Kumpikaitė, Kalinauskienė, 2011) teigia, kad norint sėkmingai stimuliuoti darbuotojus, būtina žinoti, kas jiems yra svarbiausia. Pasak šio autoriaus, geriausiai darbą stimuliuoja tokie motyvai: didelis atlygis už darbą, kuris turi atitikti pastangas, perspektyva pakilti karjeros laiptais, geri santykiai su vadovybe ir bendradarbiais, geros darbo sąlygos bei teigiamos emocijos susijusios su darbu (savirealizacijos galimybė, darbuotojo profesionalizmo pripažinimas, susidomėjimas darbu, galimybė savarankiškai priiminėti sprendimus, kūrybinė laisvė).

Motyvacija – tai vidinė asmens priežastis kažką daryti arba nieko nedaryti (Grajauskas, 2007). Autorius, išskiria *ilgalaikę* ir *trumpalaikę motyvaciją*, teigdamas, kad ilgalaikė motyvacija priklauso tik nuo paties asmens. Ši motyvacija yra asmeninė, kai kiekvienas yra asmeniškai atsakingas už savo motyvaciją. Trumpalaikę motyvaciją gali sukurti aplinkos veiksniai – kiti žmonės, tam tikri įvykiai ar aplinkos pasikeitimas.

Profesinę motyvaciją lemiantys veiksniai. Motyvacijos teorijomis yra siekiama išsiaiškinti, kokius tikslus nori pasiekti darbuotojai, kokie jų poreikiai. Pasak Musulaitės, Labžentienės (2008), motyvacijos sėkmė priklauso nuo patirties ir lūkesčių. Veiksniai, kurie atneša sėkmę, yra kartojami, jeigu vėl atsiranda poreikis. Autorės teigia, kad norint tinkamai motyvuoti darbuotojus, būtina susipažinti su pagrindinėmis motyvacijos teorijomis ir bandyti pritaikyti jas savo organizacijoje.

Analizuojant mokslinę literatūrą, pastebima, kad nėra sukurtų standartų, kaip tai pasiekti, nurodoma kas skatina veikti ir koks yra jų veikimo procesas. Siekiant apibūdinti žmogaus veiklą,

Jucevičienė (1996) teigia, kad daugiausia autoriai remiasi Maslow poreikių hierarchijos teorija. Maslow išskyrė penkis poreikius, kurie bendri visiems žmonėms:

1) *žemesniojo lygmens poreikiai* (fiziologiniams poreikiams tenkinti, priskiriamas - teisingas atlygis; saugumo poreikiams tenkinti, priskiriamas - teisinis saugumas, darbo sauga (darbuotojams nuperkama reikalingų darbo priemonių ir kt.); socialiniams poreikiams tenkinti, priskiriamas - darbas leidžiantis bendradarbiauti, bendrauti, dirbti grupėse ir dalyvauti posėdžiuose);

2) *aukštesniojo lygmens poreikiai* (pagarbos poreikiams tenkinti, priskiriama - suteikimas daugiau atsakomybės, įtraukimas į problemų sprendimą, kvalifikacijos kėlimo ir mokymosi galimybės; saviraiškos poreikiams tenkinti, priskiriama – suteikti galimybę pasireikšti kūrybingumui, paaukštinimo ir mokymosi galimybės).

Pagal McClelland poreikių teoriją, veiklai iširti, galima išskirti keturis motyvacinis modelius: *pasisiekimo motyvacijos modelis* paremtas žmonių pastangomis įveikti iššūkius ir kliūtis siekiant tikslų; *vienijimo motyvacinis modelis* remiasi pastangomis vienyti žmones socialiniu pagrindu, vienijimo motyvacijos vedami žmonės geriau dirba, jie geba bendradarbiauti yra pastebimi ir pagiriami; *kompetencijos motyvacinis modelis* remiasi pastangomis dirbti labai kokybiškai, darbuotojai siekia meistriškumo, mokosi iš savo ir kitų patirties; *valdžios motyvacinis modelis* remiasi polinkiu daryti įtaką žmonėms ir situacijoms.

Dviejų veiksnų motyvacijos teorija taikoma daugelyje organizacijų dėl savo praktiškumo (Herzberg, cit. Jovarauskaitė, Tolutienė, 2010). Šie veiksniai turi įtakos asmens pasitenkinimui ar nepasitenkinimui darbu, t.y. higieniniai ir motyvaciniai veiksniai. Pasitenkinimui darbu įtakos turi veiksniai, susiję su aplinka, o skatinantys pasitenkinimą darbu susiję su darbo turiniu. Teigiama, jog žmonės, jaučiantys pasitenkinimą darbu, mažiau kreipia dėmesio į higieninius veiksnius, turinčius įtakos nepasitenkinimui darbu. Pasitenkinimą darbu lemia patraukli darbo esmė, galimybė tobulėti, pripažinimas, tačiau didžiausią pasitenkinimui darbu įtaką daro higieniniai veiksniai. Higieniniai veiksniai yra tiesiogiai susiję su išorine motyvacija, kai tuo tarpu motyvaciniai veiksniai stiprina vidinę motyvaciją ir pasitenkinimą darbu.

Pedagogų darbo motyvaciją ir pasitenkinimą darbu lemia (Bishay, 1996): noras išbandyti save, polinkis naujomis idėjomis, tinkamas atlygis už darbą, galimybė dirbti su vaikais, atsakomybė, darbo aplinka. Autorius teigia, kad darbo pasitenkinimui įtakos turi pedagogų amžius ir darbo patirtis. Atlikti tyrimai parodė, kad nepasitenkinimą kelia didelis popierizmas, nebuvimas galimybės bendrauti, netinkama aplinka. Sėkmingai pedagogus dirbti skatina trijų rezultatų siekimas: laimėti, priklausyti kam nors ir daryti įtaką (Arends, 1998). Autoriaus teigimu, svarbiausi yra laimėjimo motyvai, kurie skatina pedagoginių kompetencijų tobulinimą ir

būti savo darbą išmanančiais profesionalais; priklausymo motyvai, skatina pedagogus įvertinti savo bendradarbių norą padėti, draugiškumą; įtakos motyvai, pasireiškia pedagogų noru siekti karjeros, būti pirmaujančiu, jausti pasitenkinimą savo darbu, siekti svaresnio balso ugdymo įstaigos valdyme.

Bendradarbiavimas palengvina turimos informacijos, žinių sklaidą, padeda išsiugdyti reikiamus įgūdžius (Ališauskienė, Miltenienė, 2003). Pasak Balčiūnaitės (2005), pedagogams yra labai svarbus pedagoginis pašaukimas. Pedagoginis pašaukimas – motyvacinių potencinių ir charakterio savybių derinys, kuris įgalina žmogų pasirinkti ir įgyti pedagogo profesiją, sėkmingai dirbti pedagogo darbą, jausti pasitenkinimą savo darbo rezultatais ir gyvenimo prasme (Šileikaitė – Kaishauri, 2011). Autorė pedagoginio pašaukimo motyvaciją apibūdina, kaip pedagogų poreikį ir siekimą perimti filosofines pažiūras ir išmokti dalykų, kurių reikės dirbant, bendrauti su jaunimu perteikiant kultūros vertybes, pačiam gyventi pagal tas vertybes.

Pasak Kaffemanienės, Šadbaraitės (2005) *profesinė pedagogų kompetencija* turi įtakos ne tik specialiųjų poreikių vaikų ugdymui, bet ir specialiojo pedagogo pasitenkinimui darbu ir savo profesija. Autorės pažymi, kad tiriant specialiųjų pedagogų profesinės motyvacijos veiksnius, pasigendama kai kurių kompetencijų, gebėjimų, būtinų jų profesinei veiklai.

Apibendrinant, galima teigti, jog pedagogų (logopedų) profesinei motyvacijai yra itin svarbūs tam tikri gabumai, asmeninės savybės. Pagal daugelį pateiktų įvairių teorijų ir atliktų tyrimų stebima, kad pedagogų (logopedų) darbo pasitenkinimą nulemia šie veiksniai: darbo sąlygos, bendradarbiavimas, santykiai su kolegomis, pripažinimas, atlyginimas, pašaukimas, savirealizacijos galimybė, tobulėjimo galimybė, dalyvavimas organizacijos veikloje, psichologinis klimatas, kompetencijos - gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą remiantis žiniomis, mokėjimais, įgūdžiais.

2 skyrius. LOGOPEDŲ PROFESINĖS VEIKLOS PRIORITETUS IR MOTYVACIJĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI

2.1. Tyrimo organizavimas ir metodika

Empiriniu tyrimu siekta išsiaiškinti ikimokyklinėse ugdymo įstaigose dirbančių logopedų profesinę motyvaciją lemiančius veiksnius. Siekiant tikslo, buvo vykdoma apklausa (raštu). *Anketinė apklausa*, leidžia ištirti nuomones, nuostatas, žinias (Merkys, 1995). Anketinės apklausos metodo pasirinkimą nulėmė šie anketinės apklausos privalumai: metodas tinka edukologiniuose tyrimuose; taikant šį metodą galima surinkti kokybiškos informacijos. Svarbus anketų anonimiškumas, kuris padeda padidinti grįžtamų atsakymų procentą (Kardelis, 2002).

Uždaro tipo anketa (1 priedas) sudaryta, atlikus tyrimo objekto operacionalizaciją remiantis mokslinės (edukacinės, psichologinės, vadybinės) literatūros šaltiniais, teisiniais aktais. Anketa sudaro šie klausimų blokai:

1) *demografiniai klausimai*: duomenys apie respondentų amžių, išsilavinimą, kvalifikacinę kategoriją, pedagoginio darbo stažą, gyvenamąją vietą, pareigybę, vaikų, su kuriais dirba respondentai grupę;

2) *klausimai apie logopedų veiklos prioritetus*: darbo su vaikais, bendradarbiavimo tarp įstaigos darbuotojų, bendradarbiavimo su tėvais, darbo dokumentavimo, dalyvavimo metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese svarba. Respondentai kiekvieną teiginį turėjo įvertinti iš trijų galimų variantų (ranging skale): 1) labai svarbu; 2) mažai svarbu; 3) nesvarbu;

3) *klausimai apie logopedų profesinę motyvaciją lemiančius veiksnius*: logopedo požiūrio į darbą, logopedo profesinės kompetencijos, logopedų vertinimo įstaigoje, bendradarbiavimo su kolegomis, įstaigos mikroklimato, sąlygų ir resursų įstaigoje, atlygio už atliktą darbą, profesinėje veikloje kylančių problemų reikšmė. Respondentai kiekvieną teiginį turėjo įvertinti iš trijų galimų variantų (ranging skale): 1) sutinku; 2) abejoju; 3) nesutinku.

Statistinė duomenų analizė buvo atlikta programinės įrangos SPSS 20 (Statistical Package for Social Science) statistiniu paketu, Microsoft Excel 2007 programine įranga.

Apklausa buvo atliekama 2013 m. vasario – kovo mėn. Tyrime respondentai buvo pasirinkti iš įvairių Lietuvos miestų, rajonų, kaimų. Dalis anketų buvo išdalintos asmeniškai, didžioji dalis anketų išsiųsta elektroniniu paštu. Iš viso buvo išdalinta 200 anketų, grįžo 194 anketos, t.y. 97 %.

Statistinei duomenų analizei atlikti taikyti šie kriterijai: Sperman'o koreliacijos koeficientas (r_s) taikytas analizuojant prioritetų ir motyvacijos ryšius. T – kriterijus taikytas hipotezių patikrinimui, dispersinė analizė (ANOVA) vidurkių palyginimui.

2.2. Tyrimo respondentai

Tyrimui atlikti pasirinkta tikslinė atranka. Į tyrimą įtraukiami asmenys, galintys atskleisti tiriamą situaciją (Kardelis, 2005), t.y. ikimokyklinėse ugdymo įstaigose dirbantys logopedai su vaikais turinčiais įvairių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, turinčiais įvairių specialiųjų ugdymosi poreikių. Tyrime dalyvavo 194 logopedai, dirbantys ikimokyklinėse ugdymo įstaigose.

Tyrimo metu buvo laikomasi tyrimo *etikos principų*: respondentams buvo paaiškinta, kad atsakymų konfidencialumas garantuojamas ir tyrimo metu gauti rezultatai bus apibendrinti. Tyrimas grindžiamas tiriamųjų savanoriškumo ir tyrimo anonimiškumo principais.

Demografiniai duomenys apie tyrimo respondentes pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Demografiniai tyrimo respondentų duomenys

	N	%		N	%
Amžius			Išsilavinimas		
20-30 metų	35	18,0	Nebaigtas aukštasis	0	0,0
31-40 metų	60	30,9	Bakalauras	140	72,2
41-50 metų	66	34,0	Magistras	48	24,7
51-60 metų	33	17,0	Studijuojantis	6	3,10
Darbo krūvis			Gyvenamoji vieta		
0,5 etato	56	28,9	Didmiestis	49	25,3
1 etatas	117	60,3	Rajono centras	107	55,2
1,5 etato	21	10,8	Miestelis	38	19,6
Kvalifikacinė kategorija			Darbo stažas		
Logopedas	65	33,5	1-5 metų	40	20,6
Vyr. logopedas	97	50,0	6-10 metų	45	23,2
Metodininkas	21	10,8	11-20 metų	70	36,1
Ekspertas	11	5,70	21-30 metų	20	10,3
			30 m. ir daugiau	19	9,80

Tyrimo duomenys rodo, jog didžiausią grupę sudarė respondentai nuo 41-50 metų amžiaus (34,0%), mažesnę dalį sudarė vyresnio amžiaus, nuo 50-60 metų amžiaus (17%). Didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų turi aukštąjį išsilavinimą, 24,7% iš jų yra baigę antrosios pakopos – magistrantūros studijas, gan maža dalis apklaustųjų, dabar studijuojantys (3,10%). Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų dirba 1 etatu (60,3%), mažiausią dalį sudaro dirbantys 1,5 etato (10,8%). Nustatyta, kad dauguma tyrime dalyvavusių respondentų gyvena ir dirba rajono centruose (55,2%), mažiausiai miesteliuose (19,6%). Tyrimo duomenys rodo, kad didžiausią dalį tyrime dalyvavusių respondentų sudarė vyr. logopedai (50,0%), mažiausią dalį sudarė logopedai ekspertai (5,70%). Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų darbo stažas nuo 11- 20 metų (36,1%) Mažiausiai tyrime dalyvavusių respondentų, turintys darbo stažą 30 m. ir daugiau (9,80%).

2.3. Logopedų profesinės veiklos prioritetai ir juos lemiantys veiksniai

Tyrime siekiama atskleisti logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose darbo veiklos prioritetus, kuriuos sudaro platus spektras – tai darbas su vaikais, bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais, bendradarbiavimas su tėvais, darbo dokumentavimas, dalyvavimas įvairioje metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese.

Nustatant respondentų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose svarbą, pateikiami (2 lentelė) logopedų profesinės veiklos prioritetų subskalių įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, mažiausia, didžiausia reikšmė.

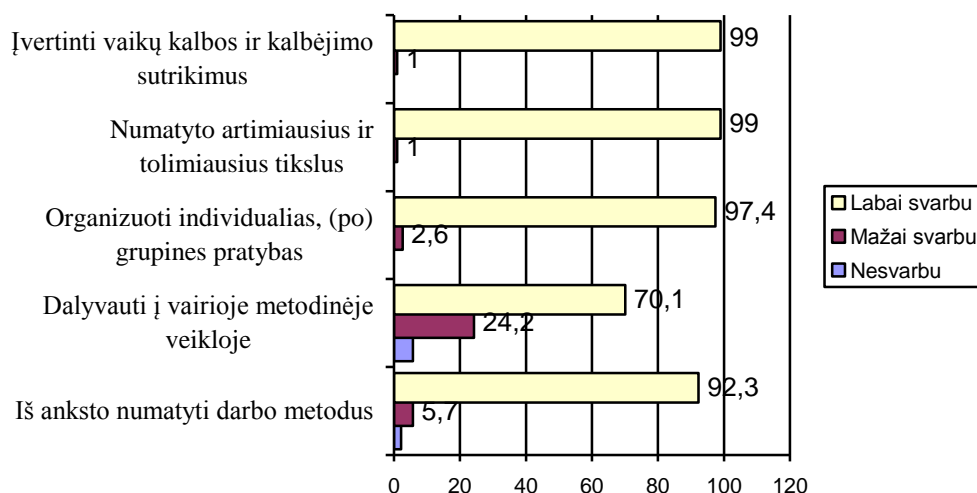
2 lentelė

Logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose prioritetų įverčiai, (N=194)

Logopedų prioritetų subskalės	M ± sd	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
Darbas su vaikais	2,90±0,16	2,40	3,00
Bendradarbiavimas su ugdymo įstaigos darbuotojais	2,88±0,18	2,00	3,00
Bendradarbiavimas su tėvais	2,72±0,23	2,00	3,00
Darbo dokumentavimas	2,73±0,29	1,60	3,00
Dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese	2,81±0,20	2,08	3,00

Logopedams dirbantiems ikimokyklinėse ugdymo įstaigose vienas iš svarbiausių prioritetų yra *darbas su vaikais*, kurio įverčių vidurkis 2,9. Respondentai nurodė, kad jų darbe yra svarbu bendradarbiauti su įstaigos kolegomis (vidurkis 2,88), bei dalyvauti metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese (vidurkis 2,81). Mažiausią svarbą teikia logopedai *dokumentavimui*, kurio įverčio vidurkis siekia 2,73 ir *bendradarbiavimui su tėvais*, kurių įverčių vidurkis siekė tik 2,72, nors mokslinėje literatūroje itin akcentuojama logopedų bendradarbiavimo su tėvais svarba.

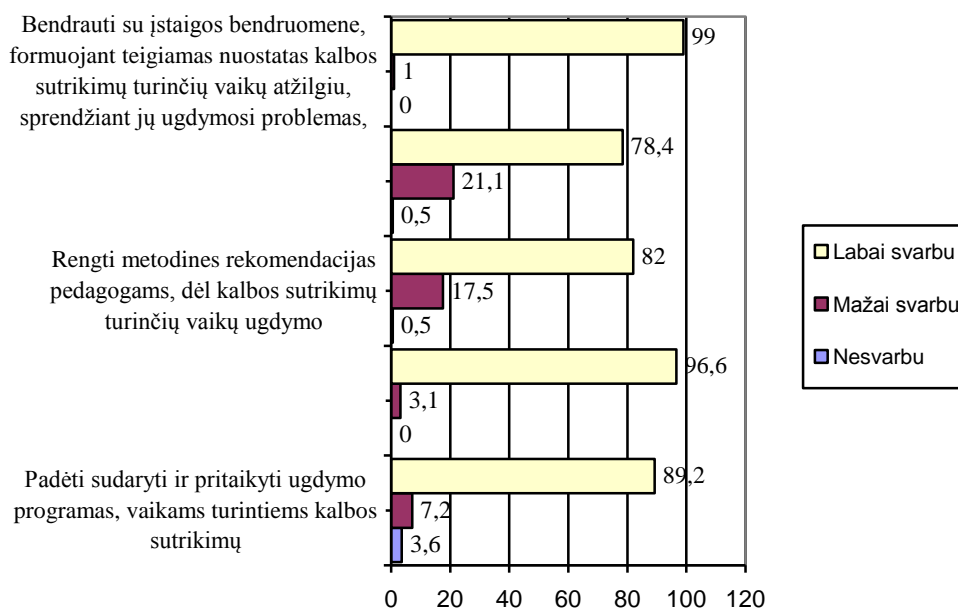
Gauti tyrimo rezultatai atskleidė respondentų nuomonę apie jų profesinėje veikloje prioritetų svarbą. Pagal prioritetų vidurkių svarbumą išsiaiškinta, kad didžiausią svarbą respondentai skiria *darbui su vaikais*. Prioriteto svarbumo rezultatai pateikti 2 paveiksle.

1 pav. Logopedų darbo su vaikais svarba,%

Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų pažymi darbo su vaikais prioriteto svarbą, nurodydami, kad labai svarbu *įvertinti vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimus* (99,0%); *numatyti artimiausius ir tolimiausius vaikų kalbos ugdymo tikslus* (99,0%), *organizuoti individualias (po)grupines pratybas* (97,4%). Tumelienė (2011) pažymi, kad logopedai privalo vertinti kalbos raidą, nustatyti kalbos ir kalbėjimo sutrikimus, dirbti individualiai, pogrūpiuose, grupelėse, tikslinant tartį, ugdant gramatinę kalbos tikslumą. Gauti rezultatai parodė, kad daliai respondentų mažiau svarbus *dalyvavimas kitoje veikloje*, siekiant geriau suprasti vaikų kalbos problemas (5,70%).

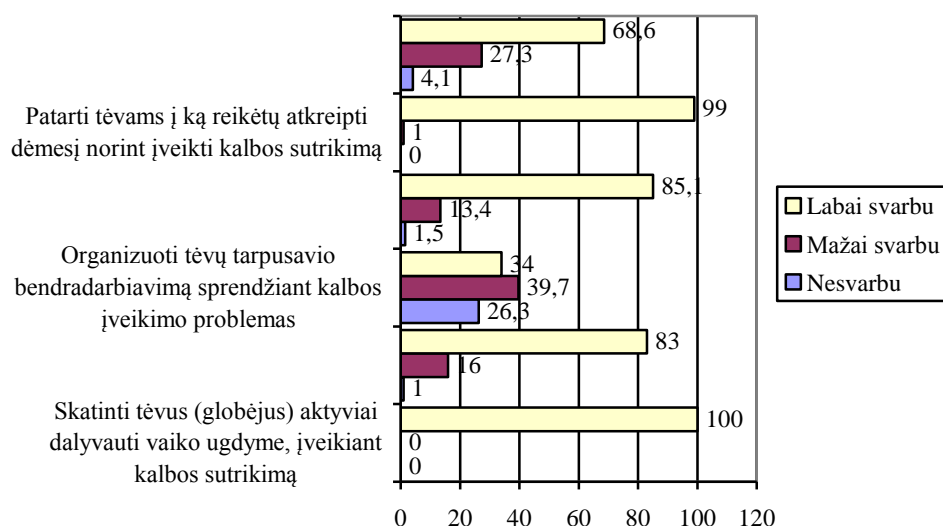
Analizuojama respondentų nuomonė apie *bendradarbiavimo su įstaigos darbuotojais* svarbą jų profesinėje veikloje. Duomenys pateikiami 2 paveiksle.

2 pav. Logopedų bendradarbiavimo su kitais įstaigos darbuotojais svarba,%

Svarbiausiu laikomas teiginys *padėti sudaryti ir pritaikyti ugdymo programas, vaikams turintiems kalbos sutrikimų* (99,0%). Respondentai akcentuoja, kad labai svarbu *konsultuotis su kitais specialistais siekiant vaikų ugdymo kokybės* (96,6%). Galkienė (2005) teigia, kad šiuolaikinėje ugdymo įstaigoje bendradarbiavimas yra labai svarbus ir negalima tikėtis, kad efektyviai problemas spręstų vienas specialistas veikdamas individualiai ar pasikliaudamas tik savo kompetencija. *Bendrauti su įstaigos bendruomene, formuojant teigiamas nuostatas kalbos sutrikimų turinčių vaikų atžvilgiu, sprendžiant jų ugdymosi problemas*, svarbu mažesnei daliai respondentų (89,2%). Gauti rezultatai parodė, kad daliai respondentų mažiau svarbus *bendradarbiavimas su vadovais sprendžiant vaikų turinčių kalbos sutrikimų ugdymo problemas*, labai svarbu (78,40%), mažai svarbu (21,10%) ir nesvarbu (0,50%) respondentų. Galima daryti prielaidą, kad tai priklauso ir nuo įstaigos vadovų požiūrio.

Logopedai dirbdami su vaikais turinčiais įvairių kalbos sutrikimų *bendradarbiavimui su tėvais* skiria mažiausią svarbą (žr.3 pav.).

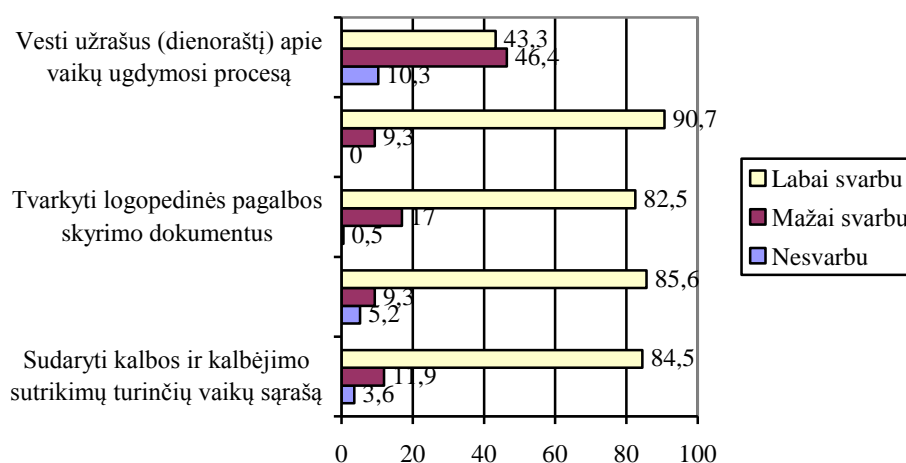

3 pav. Logopedų bendradarbiavimo su tėvais svarba, %

Tyrimo rezultatai parodė, kad bendradarbiaujant su tėvais labai svarbu *skatinti tėvus aktyviai dalyvauti vaiko ugdyme, įveikiant kalbos sutrikimus*, šiuo teiginiu respondentų nuomonė neišsiskyrė (100%), reikia, *patarti tėvams į ką reiktų atkreipti dėmesį norint įveikti kalbos sutrikimą* (99,0%), *priimti tėvų nuomonę apie vaiko kalbos sutrikimo problemas* (85,1%), *informuoti tėvus apie darbo uždavinius, turinį, kalbos sutrikimą* (83%). Gauti rezultatai atskleidė, kad logopedai dirbantys ikimokyklinėse ugdymo įstaigose nėra visiškai tinkamai pasirengę *bendradarbiauti su tėvais sudarant ugdymo programą*, kad labai svarbu pažymi (68,60%) respondentų, mažai svarbu (27,30%) ir nesvarbu (4,10%) respondentų. Pasak Ališausko (2003), pagrindinis bendradarbiavimo principas yra tai, kad tėvai yra lygiaverčiai partneriai, pakankamai kompetentingi sprendžiant vaikų ugdymo problemas. Tačiau

Ališauskienė (2005) pažymi, kad yra dalis specialistų, kurie nėra pasirengę tinkamai bendradarbiauti su tėvais, didelė sėkmės dalis bendravimui su tėvais priklauso nuo specialistų nuostatų, įsitikinimų apie bendravimo svarbą. Logopedų ir tėvų bendradarbiavimas yra svarbus ir naudingas tuo, kad abipuse parama ir pagalba siekiama vieno bendro tikslo padedant vaikui įveikti kalbinių gebėjimų sutrikimus. Bendradarbiavimo su tėvais svarba yra akcentuojama ir Lietuvos švietimo aktuose.

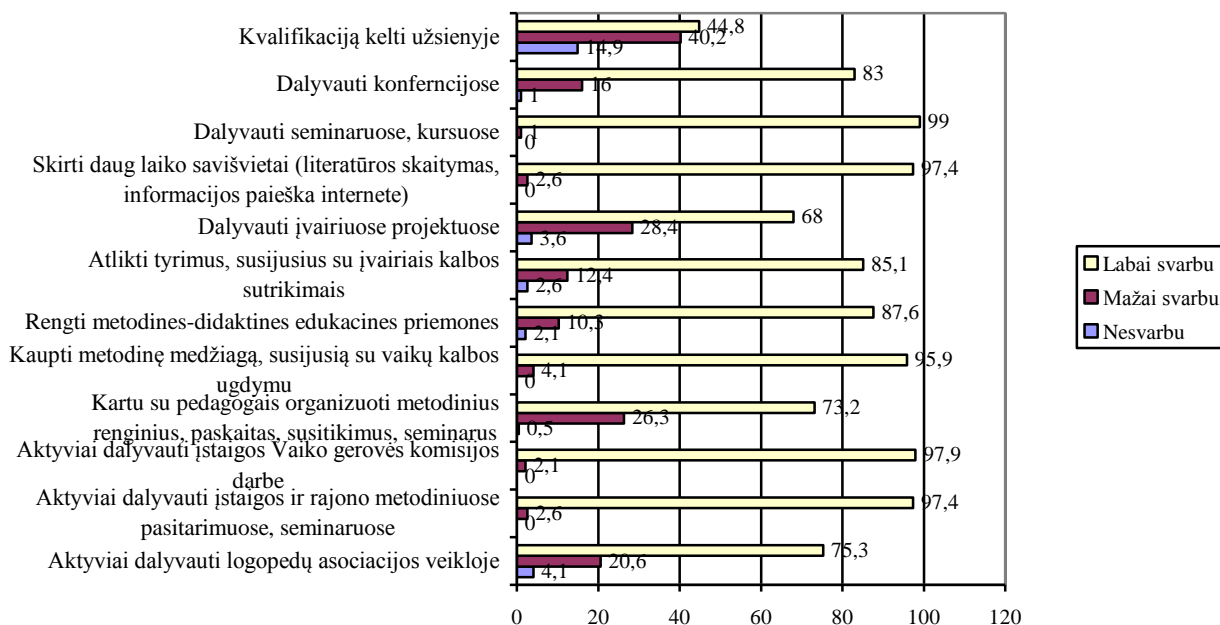
Logopedai dirbdami su vaikais, savo profesinėje veikloje *dokumentų pildymui* skiria mažiausią svarbą. Įstatymuose yra aiškiai apibrėžta, kad įvertinant ir nustatant vaikui paslaugų reikmes, pasiekimus, yra būtinas dokumentavimas. Pildomas logopedo dienynas, kuriame atsispindi pasiekti rezultatai, įveikiant kalbos sutrikimus, būtina rengti metodines rekomendacijas pedagogams ir kt. Tyrimo duomenų šiuo klausimu analizė pateikiama 4 pav.

4 pav. Logopedų darbo dokumentavimo svarba, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad dokumentuojant svarbiausia *fiksuoti duomenis apie kalbos sutrikimų turinčių vaikų esamus pasiekimus (90,7%), pildyti logopedo dienyną (85,6%), sudaryti kalbos ir kalbėjimo sutrikimų turinčių vaikų sąrašą (84,5%)*. Respondentų požiūris į teiginį kiek jis svarbus jų profesinėje veikloje *vesti užrašus (dienoraštį) apie vaikų ugdymosi procesą*, labai išsiskyrė. Dalis respondentų (43,30%) pažymi, kad labai svarbu, mažai svarbu (46,40%) ir nesvarbu (10,30%). Šapelytės, Ruškaus, Ališausko (2006) teigimu, dokumentų pildymas nėra vien negatyvus reiškinys, jis leidžia pozityviau atskleisti esamus sutrikimus, individualius gebėjimus, atsispindi laukiami lūkesčiai ir poreikiai, numatomi tolimesni sprendimai ir priemonės. Tyrimo rezultatai parodė, kad visos veiklos sritys, dokumentuojant darbą yra daugiau mažiau vykdomos.

Tyrimo rezultatai rodo, kad logopedai dirbantys ikimokyklinėse ugdymo įstaigose savo profesinėje veikloje *dalyvavimui metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese*, skiria didelę svarbą. Kaip vertina profesinio tobulėjimo būtinybę ir dalyvavimą įvairioje logopedų metodinėje veikloje, duomenys pateikiami 5 paveiksle.

5 pav. Logopedų dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese, %

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad respondentai siekia tobulėti keliant savo kvalifikaciją *dalyvaudami seminaruose, kursuose (99%), skirdami daug laiko savišvietai (97,4%), kaupdami metodinę medžiagą, susijusią su vaikų kalbos sutrikimais (95,9%)*. Respondentų nuomone labai svarbu *dalyvauti įvairiuose konferencijose (83%), atlikti tyrimus susijusius su vaikų kalbos sutrikimais (85,1%), rengti metodines – didaktines edukacines priemones (87,6%)*. Didelė dalis respondentų nurodo, kad labai svarbu *dalyvauti įstaigos ir rajono metodiniuose pasitarimuose (97,4%), aktyviai dalyvauti įstaigos vaiko gerovės komisijos veikloje (97,9%)*. Tebesitęsianti šiandieninė švietimo reforma, labai daug reikalauja naujų žinių: nauji dokumentai, nauji darbo reikalavimai, naujos technologijos, nuo kurių ir priklauso šiandieninio logopedo profesinės veiklos kokybė. Nors profesiniam tobulėjimui reikalavimai yra keliami vis didesni, mažiau nei pusę respondentų (44,80%) teigia, kad kelti kvalifikaciją užsienyje labai svarbu, mažai svarbu (40,20%), nesvarbu, (14,90%) respondentų. Galima teigti, kad profesinės veiklos efektyvumui, įtakos turi aktyvus logopedų dalyvavimas įvairioje veikloje, siekis tobulėti, dalykinis pasirengimas.

Logopedų profesinės veiklos prioritetų priklausymas nuo amžiaus

	20-30m.	31-40m.	41- 50m.	51-60 ir daugiau	F	P*
	vidurkis	vidurkis	vidurkis	vidurkis		
Darbas su vaikais	2,94	2,90	2,90	2,83	2,725	,045
Bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais	2,84	2,84	2,92	2,89	2,828	,040
Bendradarbiavimas su tėvais	2,64	2,73	2,77	2,70	2,648	,050
Dokumentavimas	2,64	2,76	2,76	2,72	1,637	,182
Dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese	2,68	2,85	2,82	2,83	6,446	,000

*p<0,05 – ryšys statistiškai reikšmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad *darbui su vaikais* (p=0,045) vis mažiau reikšmės teikiama vyresniame amžiuje. Tačiau akivaizdu, jog vyresni logopedai linkę daugiau dėmesio savo profesinėje veikloje teikti *bendradarbiavimui su įstaigos darbuotojais* (p=0,040) ir *tėvais* (p=0,050) bei *dalyvavimui metodinėje ir profesinio tobulėjimo procese* (p=0,00). Gautais tyrimo duomenimis ir Bulajevos (2000) teigimu, galima daryti išvadą, kad logopedo visos įgytos savybės pasireiškia per išsimokslinimą, patyrimą. Autorė teigia, kad logopedas yra nuolatos save ugdantis profesionalas, gebantis savo darbe įdiegti naujoves, jaučiantis atsakomybę už savo profesinį tobulėjimą, jis privalo išnaudoti visas savo stipriąsias puses, save tobulinti.

Logopedų profesinės veiklos prioritetų priklausymas nuo išsilavinimo

Prioritetai	Dabar studijuoją	Aukštasis bakalauras	Aukštasis magistras	F	p
	vidurkis	vidurkis	vidurkis		
Darbas su vaikais	2,83	2,90	2,91	0,544	0,582
Bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais	2,60	2,90	2,85	9,165	0,000
Bendradarbiavimas su tėvais	2,47	2,72	2,78	5,250	0,006
Dokumentavimas	2,86	2,72	2,73	0,644	0,526
Dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese	2,62	2,81	2,82	2,795	0,064

*p<0,05 – ryšys statistiškai reikšmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad *bendradarbiavimui su įstaigos darbuotojais* (p=0,000) ir *bendradarbiavimui su tėvais* (p=0,006) vis mažiau reikšmės teikiama dabar studijuojantiems logopedams. Tačiau akivaizdu, jog daugiau dėmesio, savo profesinėje veikloje, šiems prioritetams skiria logopedai turintys aukštąjį bakalauro ir magistro išsilavinimą. Šių logopedų nuomonė sutampa su mokslininkų tyrimų pateiktais rezultatais. Ališauskienė, Miltenienė (2003), Almonaitienė (2005) ir kt. teigia, kad bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais daro didelę įtaką, siekiant efektyvesnių rezultatų specialiųjų poreikių vaikams, padeda efektyviau panaudoti turimą informaciją, žinių sklaidą, padeda veiksmingiau išugdyti reikiamus įgūdžius.

Logopedų profesinės veiklos prioritetų priklausymas nuo kvalifikacijos

Prioritetai	Logopedas	Vyr. logopedas	Metodininkas	Ekspertas	F	p
	vidurkis	vidurkis	vidurkis	vidurkis		
Darbas su vaikais	2,89	2,92	2,83	2,78	4,099	0,008
Bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais	2,86	2,88	2,83	3,00	2,099	0,102
Bendradarbiavimas su tėvais	2,72	2,70	2,79	2,75	0,827	0,480
Dokumentavimas	2,73	2,75	2,59	2,78	2,008	0,114
Dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese	2,74	2,83	2,86	2,92	4,606	0,004

* $p < 0,05$ – ryšys statistiškai reikšmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad *darbui su vaikais* ($p=0,008$) vis mažiau reikšmės teikiama turint didesnę kvalifikacijos kategoriją. Tačiau akivaizdu, jog turintys aukštesnę kvalifikacinę kategoriją logopedai linkę daugiau dėmesio savo profesinėje veikloje teikti *dalyvavimui metodinėje ir profesinio tobulėjimo procese* ($p=0,004$). Veiksmingiausia profesinio tobulėjimo forma yra ta, kuri remiasi realiais ugdymo įstaigoje vykstančiais procesais ir siejasi su mokytojo (logopedo) kasdienine veikla. Palankiausios ir sėkmingiausios galimybės profesiniam tobulėjimui – mokymasis darbo vietoje, pokyčių analizavimas ir taikymasis prie jų, taip pat naujų pokyčių inicijavimas (Švietimo problemos analizė, 2010).

Logopedų profesinės veiklos prioritetų priklausymas nuo darbo stažo

Prioritetai	1-5m.	6-10m.	11-20m.	21-30m.	31 ir daugiau	F	p
	vidurkis	vidurkis	vidurkis	vidurkis	vidurkis		
Darbas su vaikais	2,93	2,89	2,93	2,76	2,88	4,964	0,001
Bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais	2,85	2,89	2,89	2,86	2,87	0,581	0,677
Bendradarbiavimas su tėvais	2,71	2,82	2,66	2,84	2,61	6,453	0,000
Dokumentavimo svarba	2,67	2,84	2,71	2,76	2,65	2,553	0,040
Dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese	2,71	2,86	2,82	2,83	2,81	3,569	0,008

* $p < 0,05$ – ryšys statistiškai reikšmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad *darbui su vaikais* ($p=0,001$) didžiausią reikšmę skiria, mažiausią darbo stažą turintys logopedai. Tačiau akivaizdu, kad logopedai turintys mažiausią darbo stažą, savo profesinėje veikloje mažiausiai dėmesio skiria *dalyvavimui metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese* ($p=0,008$). Didesnį darbo stažą turintys nuo 21 iki 30 m. didžiausią reikšmę skiria *bendradarbiavimui su tėvais* ($p=0,000$), tačiau mažiausią reikmę jie skiria darbui su vaikais. Pasak Ališauskienės (2005), specialistai patys dažnai būna nepasirengę dirbti su tėvais. Autorės teigimu, norint efektyvaus bendradarbiavimo su tėvais labai daug priklauso nuo specialistų pačių nuostatų, bendradarbiavimo gebėjimo.

Logopedų profesinės veiklos prioritetų priklausymas nuo vaikų, su kuriais dirba

Prioritetai	Kalbėjimo sutrikimai	Kalbos ir kalbėjimo sutrikimai	Įvairūs kiti raidos sutrikimai ir mokymosi sunkumų deriniai	Dirbu su visais sutrikimais	F	p
	vidurkis	vidurkis	vidurkis	vidurkis		
Darbas su vaikais	2,60	2,87	2,90	2,92	2,904	0,034
Bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais	2,80	2,80	2,84	2,94	10,424	0,000
Bendradarbiavimas su tėvais	2,83	2,64	2,94	2,75	8,816	0,000
Dokumentavimas	2,60	2,70	2,87	2,73	1,381	0,250
Dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese	2,58	2,73	2,91	2,85	6,807	0,000

* $p < 0,05$ – ryšys statistiškai reikšmingas

Logopedai dirbdami su vaikais teikia didesnę reikšmę dirbant su tais, kurie turi visus sutrikimus, nei dirbant tik su kalbėjimo sutrikimus turinčiais vaikais. Bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais taip pat reikšmingesnis padedant vaikams turintiems visus sutrikimus, nei turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimus. Bendradarbiaujant su tėvais bei dalyvaujant metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese, svarbu dirbti su įvairiais kitais raidos sutrikimais ir mokymosi sunkumų deriniais nei su kalbos ir kalbėjimo sutrikimais. Galime kelti prielaidą, kad logopedų profesinės veiklos prioritetų svarba išryškėja dirbant su įvairiais ir kitais raidos sutrikimais ir mokymosi sunkumų deriniais bei dirbant su visais sutrikimais.

Apibendrinant galima teigti, jog tirtoje ikimokyklinių ugdymo įstaigų logopedų populiacijoje labiausiai išskiriama prioriteto darbo su vaikais (vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimų įvertinimo, tikslų numatymo) svarba, mažiausiai veiklos bendradarbiavimas su tėvais. Įvertinus profesinės veiklos prioritetus skirtingose populiacijose, paaiškėjo, kad didžiausi skirtumai atsiskleidžia lyginant respondentų prioritetus pagal amžių, darbo stažą, vaikus su kuriais dirba, mažiau skirtumų atsiskleidė lyginant pagal išsilavinimą, kvalifikaciją. Vyresnio amžiaus, aukštesnės kvalifikacijos (ekspertai) respondentai kur kas labiau supranta, dalyvavimo metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese, svarbą, nei jaunesnio amžiaus, žemesnės kvalifikacijos logopedai. Turintys aukštąjį magistro išsilavinimą teikia didesnę reikšmę bendradarbiavimui su įstaigos darbuotojais nei dabar studijuojantys. Logopedai, kurių darbo stažas yra nuo 21 iki 30 metų, labiau supranta bendradarbiavimo su tėvais svarbą, negu dirbantys 31 ir daugiau metų. Logopedų profesinės veiklos prioritetų svarba išryškėja dirbant su įvairiais ir kitais raidos sutrikimais ir mokymosi sunkumų deriniais bei dirbant su visais sutrikimais.

2.4. Logopedų profesinė darbo motyvacija ir ją lemiantys veiksniai

Tyrimė siekiama atskleisti logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinės darbo motyvacijos veiksnius, kuriuos sudaro: logopedo požiūris į darbą, profesinė kompetencija, įstaigos vadovų įvertinimas, bendradarbiavimas su kolegomis, įstaigos mikroklimatas, sąlygos ir resursai įstaigoje, atlygis už atliktą darbą, dažnai darbe pasitaikančios problemos.

Nustatant respondentų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose svarbą, pateikiami (8 lentelė) logopedų profesinės darbo motyvacijos veiksnių subskalių įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, mažiausia, didžiausia reikšmė.

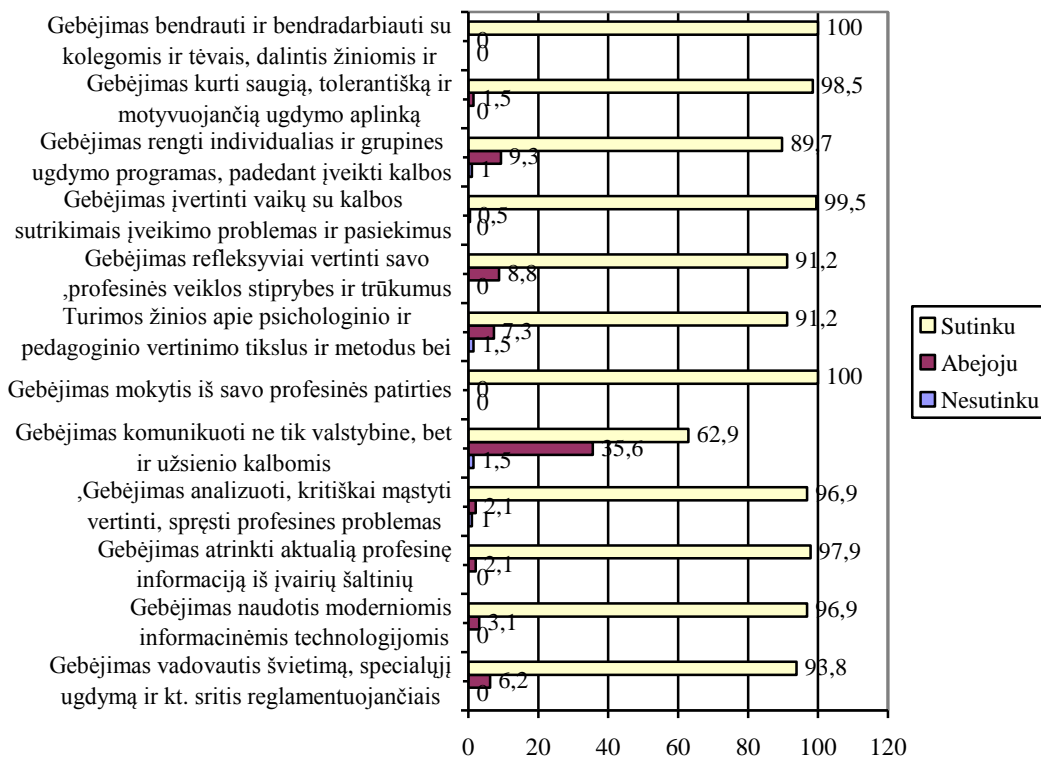
8 lentelė.

Logopedų profesinės motyvacijos veiksnių įverčiai, (p=194)

Logopedų motyvacijos veiksnių subskalės	M ± sd	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
Logopedo požiūris į darbą	2,78±0,12	2,33	3,00
Logopedo profesinė kompetencija	2,92±0,11	2,33	3,00
Įstaigos vadovų įvertinimas	2,46±0,15	2,00	3,00
Logopedo bendradarbiavimas su kolegomis	2,32±0,22	1,86	2,86
Įstaigos mikroklimatas	2,29±0,23	1,67	3,00
Sąlygos ir resursai įstaigoje	2,79±0,23	2,00	3,00
Logopedo atlygis už atliktą darbą	2,07±0,25	1,60	3,00
Logopedo praktikoje pasitaikančios problemos	2,43±0,22	2,00	3,00

Logopedams dirbantiems ikimokyklinėse ugdymo įstaigose vienas iš svarbiausių motyvacijos veiksnių yra *profesinė kompetencija*, kurio įverčių vidurkis 2,92. Respondentai nurodė, kad jų darbe yra svarbu *esami resursai ir sąlygos* (vidurkis 2,79), *logopedo požiūris į darbą* (vidurkis 2,78). Mažiausiai logopedų motyvaciją lemia *atlygis už atliktą darbą*, kurio įverčių vidurkis siekė tik 2,07, nors mokslinėje literatūroje akcentuojama, kad atlyginimas vienas svarbiausių darbo motyvacijos veiksnių. Mažiau motyvaciją sąlygoja *įstaigos vadovų įvertinimas* (vidurkis 2,46), *logopedo praktikoje pasitaikančios problemos* (vidurkis 2,43), *bendradarbiavimas su kolegomis* (vidurkis 2,32), *įstaigos mikroklimatas* (vidurkis 2,29).

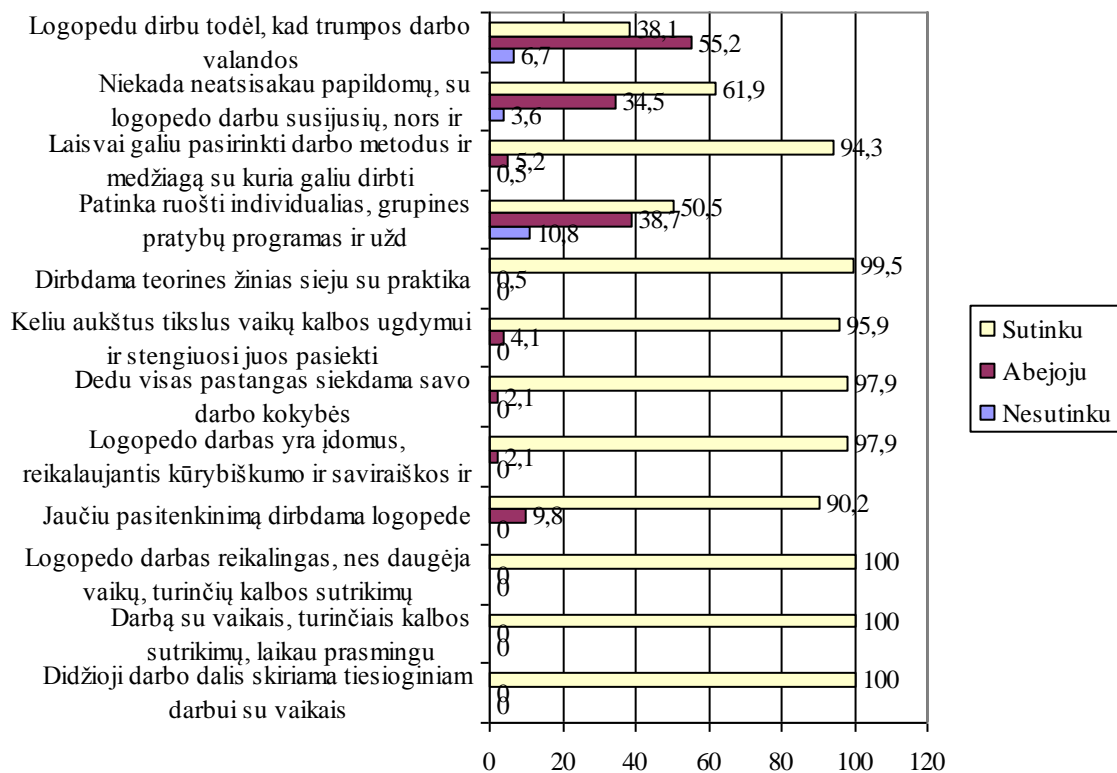
Gauti tyrimo rezultatai atskleidė respondentų nuomonę apie jų profesinėje veikloje motyvacijos veiksnių svarbą. Pagal motyvacijos veiksnių vidurkių svarbumą išsiaiškinta, kad didžiausią svarbą respondentai skiria *profesinei kompetencijai*. Motyvacijos veiksnių svarbumo rezultatai pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Logopedų profesinės kompetencijos, %

Pagal LR sveikatos apsaugos ministro įsakymą „Dėl Lietuvos medicininės normos MN 136:2005 Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė patvirtinto (2005 m. kovo 8 d. Nr. V-162)“. Pagal pateiktas kompetencijas, logopedas, *turi žinoti*: LR įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius logopedo veiklos sritis ir logopedijos paslaugų teikimą, gebėjimą naudotis informacinėmis technologijomis ir kt. Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų pažymi profesinės kompetencijos svarbą, nurodydami, kad labai svarbu *gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su kolegomis ir tėvais* (100%), *gebėjimas mokytis iš savo profesinės patirties* (100%), *gebėjimas įvertinti vaikų su kalbos sutrikimais įveikimo problemas ir pasiekimus* (99,5%), *gebėjimas kurti saugią, tolerantišką ir motyvuojančią ugdymo aplinką dalintis žiniomis ir patirtimi* (98,5%). Mažiausią svarbą respondantai skiria *gebėjimui komunikuoti ne tik valstybine, bet ir užsienio kalbomis*. Galima teigti, kad logopedo darbe profesinės kompetencijos labai svarbios, nes tiesiogiai siejasi su gebėjimais įvertinti savo darbų efektyvumą, rezultatyvumą.

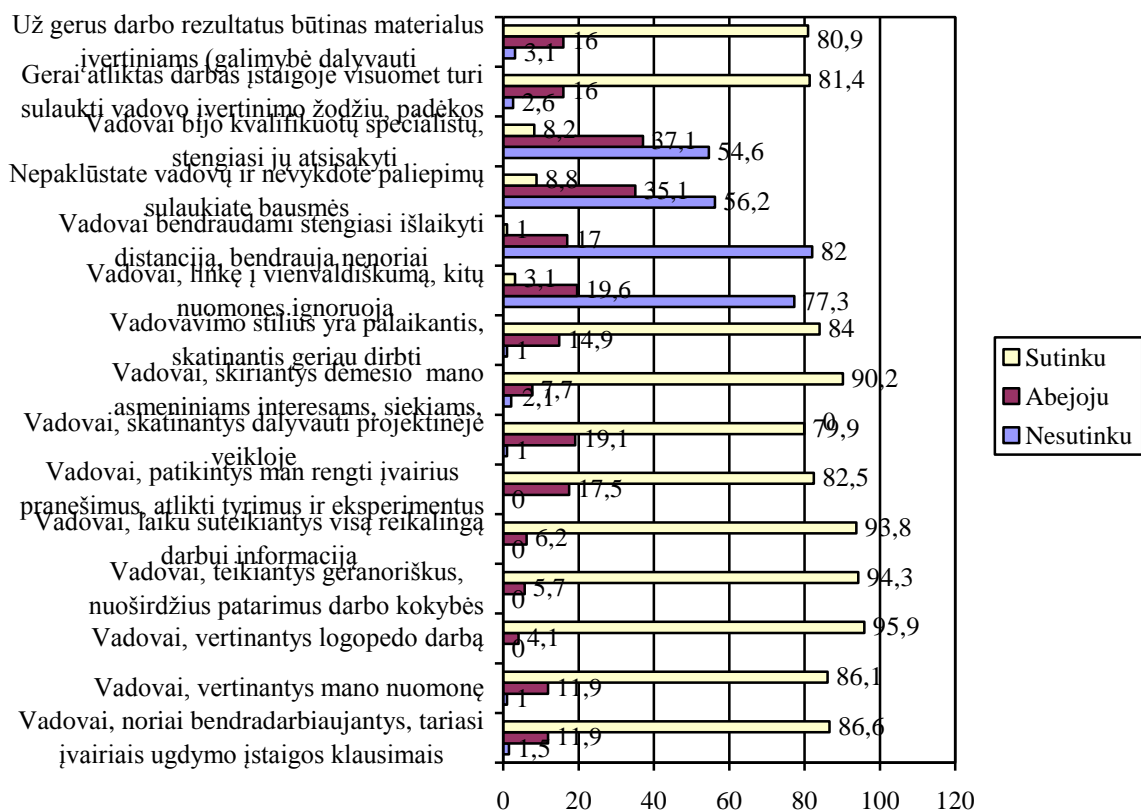
Analizuojama respondentų nuomonė apie požiūrio į darbą svarbą jų darbo motyvacijai. Duomenys pateikti 7 paveiksle.

7 pav. Logopedų požiūris į darbą, %

Tyrimo rezultatai parodė, kad požiūris į darbą yra svarbus darbo motyvacijai. Didžiąją darbo dalį respondentai skiria *tiesioginiam darbui su vaikais* (100%), *darbą su vaikais turinčiais kalbos sutrikimų laikau prasmingu* (100%), *logopedo darbas reikalingas, nes daugėja vaikų turinčių kalbos sutrikimų* (100%) Respondentų nuomone, siekiant efektyvesnių rezultatų, sprendžiant vaikų kalbos sutrikimo problemas, svarbu yra *teorines žinias sieti su praktika* (99,50%), *būtina dėti visas pastangas siekiant darbo kokybės* (97,90%), *logopedo darbas yra įdomus ir reikalaujantis kūrybiškumo* (97,90%), *kelti aukštus tikslus vaikų kalbos ugdymui ir stengtis juos pasiekti* (95,90%). Respondentai į teiginį, kad *logopedu dirbu tik todėl, kad trumpos darbo valandos*, nuomonės išsiskyrė, sutinka (38,18%), abejoja (55,20%), nesutinka (6,70%). Galima daryti išvadą, kad logopedams dirbantiems ikimokyklinėse ugdymo įstaigose požiūris į darbą labai svarus jų motyvacijai.

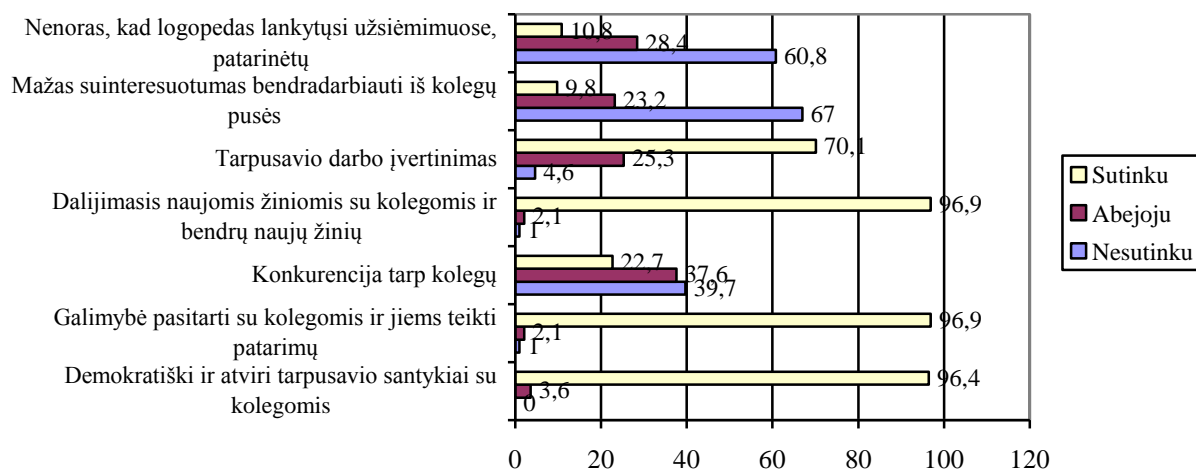
Tyrimo rezultatai atskleidė, kiek įstaigos vadovų įvertinimas motyvuoja logopedus jų profesinėje veikloje. Duomenys pateikti 8 paveiksle.

8 pav. Įstaigų vadovų apibūdinimas, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad vadovų įvertinimas turi įtakos logopedų darbe. Dauguma vadovų nori, kad jų darbuotojai būtų veiklūs, kupini naujų idėjų, siektų naujų tikslų. Pasak Jucevičienės (1996), santykiai su vadovais, vadovų valdymo stilius, palaikomi ryšiai su kolegomis turi labai didelę svarbą profesinei darbo motyvacijai. Respondentų nuomone svarbu kai vadovai yra vertinantys logopedo darbą (95,5%), vadovai, teikiantys geranoriškus, nuoširdžius patarimus darbo kokybės gerinimo klausimais (94,3%), vadovai, laiku suteikiantys visą reikalingą darbui informaciją (93,8%), vertinantys logopedo nuomonę (95,5%), vadovai, skiriantys dėmesio mano asmeniniams interesams, siekiams, kvalifikacijos kėlimo ir karjeros klausimais (90,2%). Respondentai su teiginiais, vadovai bendraudami stengiasi išlaikyti distanciją, bendrauja nenoriai (82,0%), vadovai, linkę į vienvaldiškumą, kitų nuomones ignoruoja (77,3%) nesutinka. Galima daryti prielaidą, kad ikimokyklinėse ugdymo įstaigose dirbančių logopedų profesinei darbo motyvacijai, vadovų įvertinimas yra svarbus.

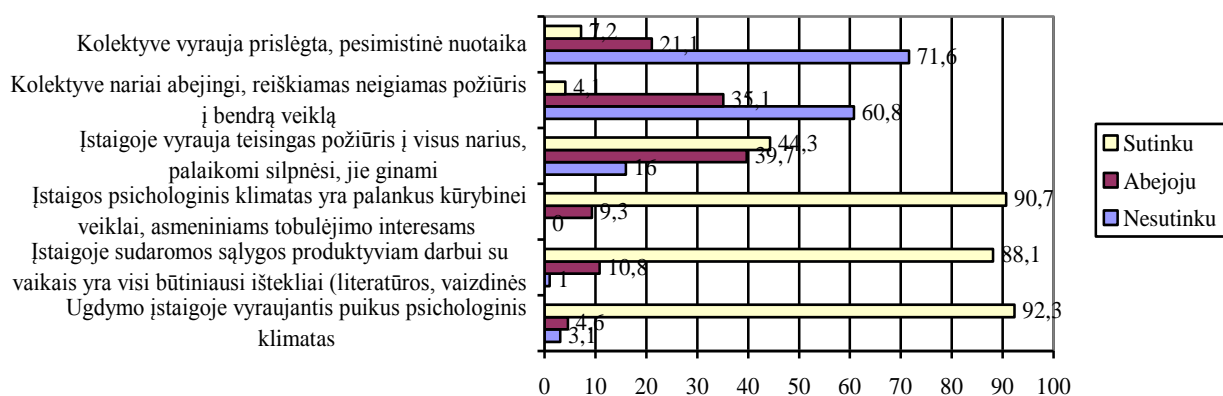
Tyrimo rezultatai rodo, kiek logopedo darbo motyvacijai svarbus bendradarbiavimas su kolegomis. Nors profesinė atsakomybė už kalbos sutrikimų ugdymą tenka logopedams, svarbu yra bendradarbiauti su įstaigoje dirbančiais pedagogais suteikiant vaikui pagalbą, sprendžiant esamus sutrikimus. Duomenys pateikti 9 paveiksle.

9 pav. Bendradarbiavimas su kolegomis, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad svarbus *dalijimasis naujomis žiniomis su kolegomis* (96,9%), *galimybė pasitarti su kolegomis ir jiems teikti patarimų* (96,9%), labai svarbūs *demokratiški ir atviri tarpusavio santykiai* (96,4%). Respondentai gan skirtingai įvertino *konkurenciją tarp kolegų* (22,7%) teigia, kad konkurencija yra svarbi profesinei darbo motyvacijai, abejoja (37,6%), nesutinka (39,7%). *Įstaigoje mažas suinteresuotumas bendradarbiauti iš kolegų pusės* sutinka (9,8%), kad *logopedas lankytųsi užsiėmimuose, kitoje veikloje*, sutinka 10,8%. Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose ypač svarbus bendradarbiavimas, kurį sudaro, ugdymo pedagogų, specialiųjų pedagogų – logopedų profesinė sąveika. Anot Ališauskienės, Miltenienės (2004) bendradarbiaujant yra formuojamos pozityvios bendrojo ugdymo pedagogų nuostatos į specialiųjų poreikių turinčius vaikus, kuriems reikalinga specialioji pagalba.

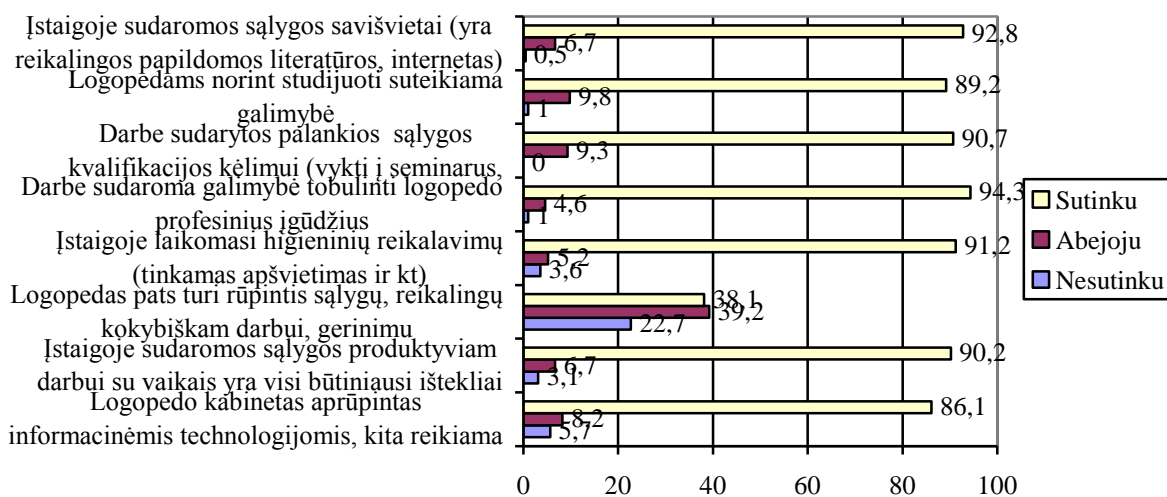
Lietuvos švietimo profesinė sąjunga (2010) atliko tyrimą, kuris parodė, kad daugumoje šalies ugdymo įstaigų vyrauja prastas mikroklimatas, kurią didžiąją dalimi įtakoja santykiai su administracija ir kolegomis. Kam didžiausią svarbą skiria, logopedai dirbantys ikimokyklinėse ugdymo įstaigose ir kokią svarbą įstaigos mikroklimatas turi jų darbo motyvacijai, duomenys pateikti 10 paveiksle.

10 pav. Įstaigų mikroklimato vertinimas, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentams, svarbus mikroklimatas jų profesinėje darbo veikloje. Kaffemanienė (2004) teigia, kad vienas svarbiausių mokyklose uždavinių yra sukurti pozityviems pokyčiams klimata, kurio pagrindinis bruožas yra bendradarbiavimo kultūra ir kurioje įstaigoje bendradarbiaujama, moka pasinaudoti kompetencija, skatina profesinį tobulėjimą. Respondentams svarbu, *ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje vyraujantis puikus psichologinis klimatas* (92,3%). Gan didelė dalis respondentų akcentuoja, įstaigos *palankų klimatą kūrybinei veiklai ir profesiniam tobulėjimui* (90,7%). *Kolektyve vyraujanti pesimistinė nuotaika*, jų darbo motyvacijai yra svarbi sutinka (7,20%). Galima teigti, kad priklausomai nuo tuo, koks yra įstaigos mikroklimatas, profesinei logopedo motyvacijai yra svarbu.

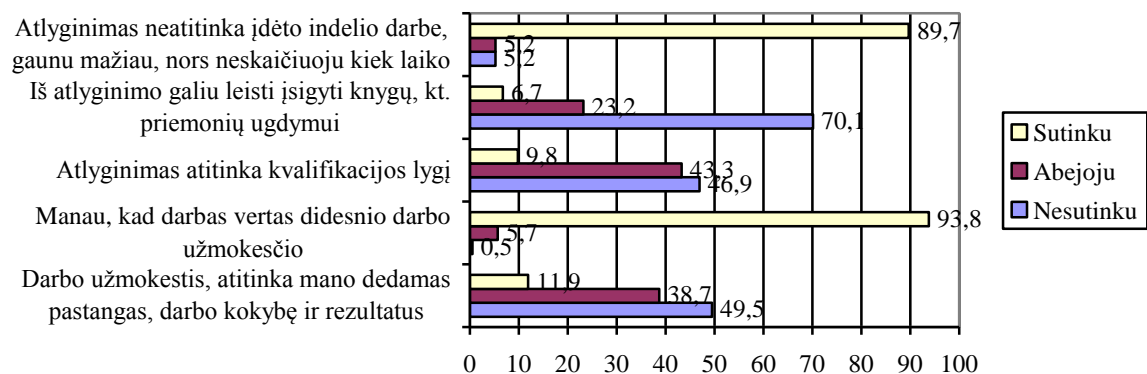
Kiek logopedų darbo motyvacijos palaikymui yra svarbu įstaigoje *sąlygos ir resursai*. Duomenys pateikti 11 paveiksle.

11 pav. Sąlygos ir resursai ugdymo įstaigose,%

Tyrimo duomenų analizė leidžia daryti išvadą, kad respondentai, gerai suvokia kokią svarbą jų darbo motyvacijai turi esamos sąlygos ir resursai. Dauguma respondentų pažymi, kad yra svarbu, jei *įstaigoje sudaromos sąlygos produktyviam darbui su vaikais yra visi būtiniausi ištekliai* (92,8%), *įstaigoje laikomasi higieninių reikalavimų* (91,2%), *darbe sudarytos palankios sąlygos kvalifikacijos kėlimui* (90,7%), *įstaigoje sudaromos sąlygos savišvietai* (90,2%), *logopedams norint studijuoti suteikiama galimybė* (89,2%). Respondentų nuomonė išsiskyrė ties teiginiu *logopedas pats turi rūpintis sąlygų, reikalingų kokybiškam darbui gerinti*, abejoja (39,2%), sutinka (38,9%), nesutinka (22,7%). Galima daryti prielaidą, kad respondentams darbo sąlygos ir resursai labai svarbūs jų darbo motyvacijai.

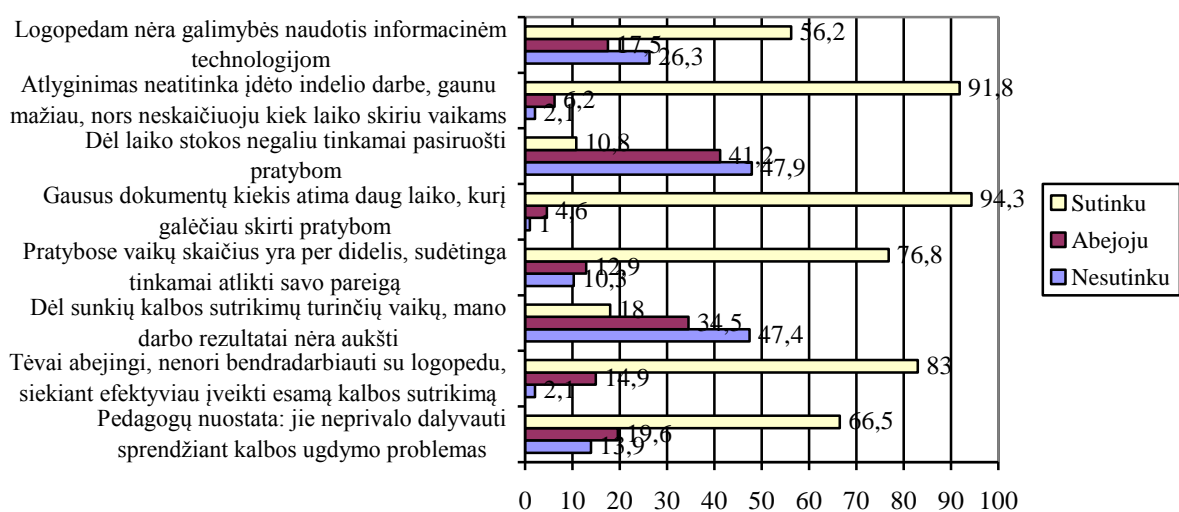
Tyrimo rezultatai rodo, kad atlygiui už atliktą darbą logopedai skiria mažiausią svarbą. Kiek logopedų darbo motyvacijos palaikymui svarbus *atlygis už atliktą darbą*, duomenys pateikti 12 paveiksle.

12 pav. Atlygio už atliktą darbą vertinimas, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, darbo užmokestis neatitinka įdėto indelio darbe. Dauguma respondentų teigia, kad *darbas vertas didesnio darbo užmokesčio* (93,8%), *atlyginimas neatitinka įdėto indelio darbe, gauna mažiau, nors neskaičiuoju, kiek laiko skiriu vaikams įveikiant kalbos sutrikimą* (89,7%), iš jų abejoja (5,20%), nesutinka (5,20%). *Atlyginimas atitinka jų kvalifikacijos lygį*, nesutinka (46,9%), abejoja (43,3%) ir tik 9,8% sutinka, *darbo užmokestis, atitinka mano dedamas pastangas, darbo kokybę ir rezultatus*, nesutinka (49,5%), abejoja (38,7%) ir sutinka (11,9%). Iš gaunamo atlygio logopedai gali leisti nusipirkti knygų ar kitų priemonių skirtų ugdymui, 70,1% nesutinka. Daroma prielaida, kad nuo atlygio labai daug priklauso darbo efektyvumas, yra svarbus darbo motyvacijai.

Siekiant, kad ikimokyklinėse ugdymo įstaigose efektyviai būtų sprendžiamos kalbos sutrikimų problemos, turi būti teikiama profesionali logopedo pagalba. 13 paveiksle pateikiami duomenys, iliustruojantys su kokiomis problemomis susiduria logopedai ir kaip šios problemos siejasi su jų profesine veikla, kiek turi įtakos darbo motyvacijai.

13 pav. Respondentų darbo problemų vertinimas, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad didžiausia problema *gausus dokumentų kiekis, kuris atima daug laiko, kurį galėtų skirti pratyboms* (94,3%), *atlyginimas, kuris neatitinka įdėto darbo, nors jie neskaičiuoja kiek laiko skiria vaikams įveikiant kalbos sutrikimą* (91,8%), *tėvų abejingumas, kad jie nenori bendradrabiauti su logopedu, siekiant efektyviau įveikti esamą kalbos sutrikimą* (81,0%), *per didelis vaikų skaičius pratybose, sudėtinga tinkamai atlikti savo pareigą* (76,8%). Respondentų praktikoje dažniausiai išskylanti problema tarp kolegų, tai jų *nuostata, kad jie neprivalo dalyvauti sprendžiant kalbos ugdymo problemas* sutinka (66,5%), abejoja (19,6%), nesutinka (13,9%). Vienodai respondentų nuomonė pasiskirstė, kad *dėl sunkių kalbos sutrikimų turinčių vaikų, jų darbo rezultatai nėra aukšti* nesutinka (47,4%), abejoja (34,5%), sutinka (18,0%). ir *dėl laiko stokos negali tinkamai pasiruošti pratyboms*.

Organizuojant logopedinės darbo veiklos procesą, svarbu teisingai suvokti jo svarbą. Siekiant objektyvesnio logopedų profesinės darbo motyvacijos veiksnių įvertinimo, kai $p < 0,05$, buvo nustatyta šių veiksnių priklausomybę nuo logopedų socialinių demografinių charakteristikų

9 lentelė

Logopedų profesinės darbo motyvacijos veiksnių priklausymas nuo amžiaus

Motyvacijos veiksniai	20 iki 30	31 iki 40	41 iki 50	51 iki 60 ir daugiau	F	p
	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>		
Logopedo požiūris į darbą	2,78	2,78	2,80	2,73	2,651	0,050
Įstaigos mikroklimatas	2,17	2,36	2,29	2,27	5,403	0,001

* $p < 0,05$ – ryšys statistiškai reikšmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad *požiūriui į darbą* ($p = 0,050$) vis mažiau reikšmės teikiama vyresniame amžiuje, o *įstaigos mikroklimatui* ($p = 0,001$) mažiau reikšmės skiriama jaunesniame amžiuje. *Požiūriui į darbą* didžiausia reikšmė teikiama nuo 41-50 m. amžiaus, o *įstaigos mikroklimatui* nuo 31-40 m. amžiaus.

10 lentelė

Logopedų profesinės darbo motyvacijos veiksnių priklausymas nuo kvalifikacijos

Motyvacijos veiksniai	Logopedas	Vyr. logopedas	Metodininkas	Ekspertas	F	p
	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>		
Įstaigos mikroklimatas	2,25	2,33	2,19	2,30	2,690	0,048
Sąlygos ir resursai	2,76	2,77	2,92	2,88	3,383	0,019
Atlygis už atliktą darbą	2,08	2,02	2,36	2,00	12,647	0,000
Darbe pasitaikančios problemos	2,48	2,41	2,30	2,52	4,686	0,004
Bendradarbiavimas su kolegomis	2,33	2,32	2,40	2,15	3,175	0,025

* $p < 0,05$ – ryšys statistiškai reikšmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad *įstaigos mikroklimatui* ($p = 0,048$) mažiausiai reikšmės skiria logopedai metodininkai. Pasak Jucevičienės (1996), organizacijos klimatas – tai žmogiškoji aplinka, kurioje darbuotojai dirba savo darbą. Labiausiai yra pripažįstamas psichologinio klimato

ir darbo efektyvumo ryšys: palankus klimatas sudaro palankias sąlygas užduotims kokybiškai atlikti. Tačiau akivaizdu, jog logopedai metodininkai linkę daugiau dėmesio savo darbo motyvacijoje teikti *sąlygoms ir resursams* ($p=0,019$), *atlygiui už atliktą darbą* ($p=0,000$) ir *bendradarbiavimui su kolegomis* ($p=0,025$). *Darbe pasitaikančioms problemoms* ($p=0,004$), didžiausią reikšmę skiria logopedai ekspertai, mažiausiai logopedai metodininkai.

11 lentelė

Logopedų profesinės darbo motyvacijos veiksnių priklausymas nuo darbo stažo

Motyvacijos veiksniai	1-5	6-10	11-20	21-30	30 ir daugiau	F	p
	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>		
Įstaigos mikroklimatas	2,16	2,29	2,34	2,34	2,28	4,498	0,002
Bendradarbiavimas su kolegomis	2,34	2,38	2,33	2,30	2,18	2,870	0,024

* $p<0,05$ – ryšys statistiškai reikšmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad *įstaigos mikroklimatui* ($p=0,002$) daugiausia reikšmės skiria nuo 11-30 metų darbo stažą turintys logopedai, o *bendradarbiavimui su įstaigos kolegomis* ($p=0,024$) turintys darbo stažą nuo 6-10 metų. Mažiausiai reikšmės *įstaigos mikroklimatui* ir *bendradarbiavimui su kolegomis* skiria didžiausią darbo stažą turintys logopedai.

12 lentelė

Logopedų profesinės darbo motyvacijos veiksnių priklausymas nuo darbo krūvio

Motyvacijos veiksniai	0,5 etato	1 etatas	1,5 etato	F	p
	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>	<i>vidurkis</i>		
Įstaigos mikroklimatas	2,22	2,32	2,28	3,174	0,004
Darbe pasitaikančios problemos	2,44	2,40	2,55	4,361	0,014

* $p<0,05$ – ryšys statistiškai reikšmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad *įstaigos mikroklimatui* ($p=0,004$) didžiausią reikšmę skiria logopedai dirbantys 1 etatu, tačiau mažiausią reikšmę jie skiria *darbe pasitaikančioms problemoms* ($p=0,014$).

Galima teigti, jog svarbiausias motyvacinis veiksnys logopedo darbe yra profesinė kompetencija. Logopedų, kurių amžius yra nuo 41 iki 50, profesinei motyvacijai labai svarbus yra jų požiūris į darbą, skirtingai nei jaunesnio amžiaus logopedams, kuriems t.p. mažai svarbus įstaigos mikroklimatas. Mikroklimato svarbą labiau nurodo vyr. logopedo kvalifikaciją turintys respondentai, mažiau ji svarbi metodininkams, jiems svarbiau sąlygos ir resursai, tačiau logopedo kvalifikaciją turintiems šis veiksnys yra mažai svarbus. Metodininkams labiau svarbu atlygis už darbą nei ekspertams, kurių profesinei motyvacijai didesnę įtaką daro darbe pasitaikančios problemos, kurios metodininkams neatrodo svarbios. Jiems svarbiau bendradarbiavimas su kolegomis, kai tuo tarpu ekspertams tai nėra taip svarbu. Logopedams

turintiems darbo stažą nuo 11 iki 20 metų yra svarbesnis įstaigos mikroklimatas, nei turintiems mažiausią darbo stažą. Bendradarbiavimas su kolegomis nėra svarbus 30 ir daugiau turintiems darbo stažo, svarbiausias 6-10 metų dirbantiems. Didžiausią įstaigos mikroklimato svarbą nurodo 1 etatu dirbantys, jis mažai svarbus dirbantiems 0,5 etato. Darbo motyvacijai daro įtaką darbe pasitaikančios problemos labiausiai dirbančius 1,5 etatu, mažiausia daro įtakos tiems, kurie dirba 1 etatu. Galime daryti prielaidą, kad logopedų profesinę motyvaciją sąlygojančių veiksnių raiška skirtingose populiacijose gali keistis. Logopedų pozityvus požiūris į darbą, profesines kompetencijas yra svarbesnis, nei vadovų įvertinimas, atlygis už darbą ir įstaigos mikroklimatas.

2.5. Logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinės veiklos prioritetų ir profesinės motyvacijos veiksnių sąsajos

Tyrimė siekiama atskleisti respondentų požiūrį į logopedų profesinės veiklos prioritetų sąsajas su profesine motyvacija. Tyrimo duomenys parodė, kaip tarpusavyje koreliuoja (13 lentelė) logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose veiklos prioritetai ir profesinės motyvacijos veiksniai.

13 lentelė

Logopedų veiklos prioritetų ir motyvacijos veiksnių subskalių koreliacija ir patikimumas

MOTYVACIJOS VEIKSNIAI		VIDINIAI VEIKSNIAI		IŠORINIAI VEIKSNIAI				
		Logopedo požiūris į darbą	Logopedo profesinės kompetencijos	Vadovų įvertinimas	Įstaigos mikroklimatas	Sąlygos ir resursai	Atlygis už atliktą darbą	Bendradarbiavimas su kolegomis
PRIORITETAI								
Darbas su vaikais	r ²	0,170*	0,429**	-0,119	-0,166*	0,052	-0,133	-0,046
	p	0,018	0,000	0,099	0,021	0,473	0,065	0,520
Bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais	r ²	0,254**	0,477**	0,065	-0,051	0,204**	0,064	-0,076
	p	0,000	0,000	0,369	0,478	0,004	0,378	0,294
Bendradarbiavimas su tėvais	r ²	0,374**	0,395**	0,206**	-0,185**	0,229**	0,189**	0,156*
	p	0,000	0,000	0,004	0,010	0,001	0,008	0,030
Darbo dokumentavimas	r ²	0,207**	0,374**	0,045	0,052	0,149*	0,006	-0,108
	p	0,004	0,000	0,537	0,468	0,038	0,934	0,135
Dalyvavimas metodinėje veikloje, profesinio tobulėjimo procese	r ²	0,360**	0,482**	0,109	-0,024	0,377**	0,167*	-0,121
	p	0,000	0,000	0,131	0,741	0,000	0,020	0,093

*koreliacija reikšminga, kai $p < 0,05$; **koreliacija reikšminga, kai $p < 0,01$

Koreliacinė tyrimo duomenų analizė atskleidė, galimas sąsajas tarp profesinės veiklos prioritetų: *darbas su vaikais, bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais, bendradarbiavimas su tėvais, darbo dokumentavimas, dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese* ir profesinės motyvacijos veiksnių: *logopedo požiūris į darbą, logopedo profesinės kompetencijos, vadovų įvertinimas, įstaigos mikroklimatas, sąlygos ir resursai, atlygis už atliktą darbą, bendradarbiavimas su kolegomis*.

Ryšios sąsajos tarp *bendradarbiavimo su tėvais* prioriteto ir profesinės motyvacijos veiksnių. Nustatytas silpnas, teigiamas koreliacijos ryšys tarp profesinės motyvacijos veiksnių: *logopedo požiūris į darbą* ($r=0,374$, $p=0,000$), *logopedo profesinės kompetencijos* ($r=0,395$, $p=0,000$), *vadovų įvertinimas* ($r=0,206$, $p=0,004$), *sąlygos ir resursai* ($r=0,229$, $p=0,001$), labai silpnas ryšys, teigiamas, nustatytas motyvacijos veiksniams: *atlygis už atliktą darbą* ($r=0,189$, $p=0,008$), *bendradarbiavimas su kolegomis* ($r=0,156$, $p=0,030$). Logopedams, kuriems yra svarbus profesinės veiklos prioritetas *bendradarbiavimas su tėvais*, jų profesinei motyvacijai yra svarbūs jau minėti veiksniai. Logopedai, kurie teikia didesnę svarbą profesinės veiklos prioritetui *bendradarbiavimas su tėvais*, jiems yra mažiau svarbus *įstaigos mikroklimatas* ($r=-0,185$, $p=0,010$).

Taip pat išryškėjo reikšmingos sąsajos tarp profesinės veiklos prioriteto *darbas su vaikais* ir profesinės motyvacijos veiksnių: *logopedo požiūris į darbą* ir *profesinės kompetencijos*. Nustatytas silpnas, teigiamas ($r=0,170$, $p=0,018$) koreliacijos ryšys tarp *logopedo požiūris į darbą* ir vidutinis, teigiamas ($r=0,429$, $p=0,000$) koreliacijos ryšys tarp *profesinės kompetencijos*. Tiems logopedams, kuriems svarbus profesinės veiklos prioritetas *darbas su vaikais*, jų profesinei motyvacijai yra svarbus *logopedo požiūris į darbą* ir *profesinės kompetencijos*. Nustatytas profesinės veiklos prioriteto *darbas su vaikais* silpnas, neigiamas ($r=-0,166$, $p=0,021$) koreliacijos ryšys tarp profesinės motyvacijos *įstaigos mikroklimatas*. Logopedai, kurie teikia didesnę reikšmę prioritetui *darbui su vaikais*, jiems mažiau svarbus yra *įstaigos mikroklimatas* ir atvirkščiai.

Sąsajos tarp respondentų požiūrio į profesinės veiklos prioriteto *bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais* ir profesinės motyvacijos veiksnių: *logopedo požiūris į darbą*, nustatytas silpnas, teigiamas ($r=0,254$, $p=0,000$) koreliacijos ryšys ir *sąlygos ir resursai* ($r=0,204$, $p=0,004$). Vidutinis, teigiamas ($r=0,477$, $p=0,000$) koreliacijos ryšys nustatytas *profesinei kompetencijai*. Galima teigti, logopedams kuriems yra svarbus profesinės veiklos prioritetas *bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais*, jų profesinei motyvacijai yra svarbus *logopedo požiūris į darbą, sąlygos ir resursai* ir *profesinė kompetencija*

Gauti rezultatai, atskleidė reikšmingas sąsajas tarp profesinės veiklos prioriteto *darbo dokumentavimas* ir profesinės motyvacijos veiksmų: *logopedo požiūris į darbą* ($r=0,207$, $p=0,004$), *profesinė kompetencija* ($r=0,374$, $p=0,000$), *sąlygos ir resursai* ($r=0,149$, $p=0,038$), nustatytas silpnas, teigiamas koreliacijos ryšys. Logopedai, kuriems svarbus profesinės veiklos prioritetas *darbo dokumentavimas*, jų profesiniai motyvacijai yra svarbus *logopedo požiūris į darbą*, *profesinė kompetencija*, *sąlygos ir resursai*.

Nustatytos sąsajos tarp profesinės veiklos prioriteto *dalyvavimas metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese* ir profesinės motyvacijos veiksmų: *profesinė kompetencija*, nustatytas vidutinis, teigiamas koreliacijos ryšys ($r=0,482$, $p=0,000$), veiksmų: *logopedo požiūris į darbą*, nustatytas silpnas, teigiamas koreliacijos ryšys ($r=0,360$, $p=0,000$) ir *sąlygos ir resursai* ($r=0,377$, $p=0,000$), *atlygis už atliktą darbą*, nustatytas labai silpnas, teigiamas ($r=0,167$, $p=0,020$) koreliacijos ryšys. Logopedams, kuriems yra svarbus profesinis tobulėjimas, jų profesinei motyvacijai yra svarbi *profesinė kompetencija*, *logopedo požiūris į darbą*, *sąlygos ir resursai*, *atlygis už atliktą darbą*.

Ne visi profesinės veiklos prioritetai ir darbo motyvacijos veiksniai tarpusavyje koreliuoja. Tačiau daugiau negu pusę nagrinėtų profesinės veiklos prioritetų ir motyvacijos veiksmų turi statistinį reikšmingumą, kurių koreliacijos koeficientai daugiausia yra teigiami ir turi silpną, bei vidutinį ryšio stiprumą.

Nustatyta, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų logopedams svarbiausia jų profesinėje veikloje yra profesinės veiklos prioritetai. Paaiškėjo, kad profesinės veiklos prioritetai turi aukštesnius įverčių vidurkius, nei logopedų motyvaciniai veiksniai (žr. 14 lentelėje). Pagal T kriterijų nustatyta, kad logopedai dirbantys ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, didesnę svarbą teikia profesinės veiklos prioritetams, nei darbo motyvacijos veiksniams.

14 lentelė

Logopedų profesinės veiklos prioritetų ir motyvacijos veiksmų vidurkis		
Skalės	M±sd	p- reikšmė
Profesinės veiklos prioritetai	2,8±0,16	0,000
Motyvaciniai veiksniai	2,5±0,09	0,000

Šiame darbe iškelta hipotezė, kad logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinę motyvaciją palaikantys vidiniai veiksniai, pozityvus požiūris į profesinę veiklą yra reikšmingesni nei išoriniai veiksniai. Hipotezė patvirtino patikrinus vidinių ir išorinių veiksmų vidurkius (žr. 15 lentelėje), pagal T – kriterijų, (kai $p=0,000$).

Logopedų vidinių ir išorinių motyvacijos veiksnių vidurkis

Motyvacijos veiksniai	M±sd	p- reikšmė
Vidiniai	2,86±0,08	<i>0,000</i>
Išoriniai	2,40±0,09	<i>0,000</i>

Apibendrinant galima teigti, jog logopedo veiklos prioritetai yra neatsiejami nuo logopedų profesinės motyvacijos veiksnių. Koreliacinė tyrimo analizė atskleidė, kad visi veiklos prioritetai, kurie yra svarbūs logopedams, gali turėti įtakos profesinę motyvaciją lemiantiems veiksniams. Stipriausi ryšiai ir sąsajos nustatyti tarp veiklos prioritetų ir profesinės kompetencijos. Didelės sąsajos tarp veiklos prioritetų ir logopedo požiūrio į darbą. Logopedų profesinei motyvacijai yra labai svarbi profesinė kompetencija ir logopedo požiūris į darbą. Bendradarbiavimas su tėvais turi sąsajas su visais motyvacijos veiksniais.

Išvados

1. Remiantis mokslinės literatūros duomenimis ir logopedo veiklą reglamentuojančiais teisiniais aktais, galima teigti, jog Lietuvoje teisinė sistema yra sukurta atsižvelgiant į vaiko galimybes ir poreikius. Logopedui svarbu: išsilavinimas, būtinų žinių turėjimas, gebėjimas atlikti efektyviai savo darbą, privalo išmanyti, apie vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus, gebėti bendradarbiauti su pedagogais ir tėvais. Logopedas privalo įvertinti vaiko kalbą, numatyti darbo tikslus ir uždavinius, sudaryti kalbos sutrikimo įveikimo planus. Logopedo darbo veiklos kokybę ir efektyvumą lemia profesinę motyvaciją lemiantys veiksniai: darbo sąlygos, bendradarbiavimas, santykiai su kolegomis, pripažinimas, atlyginimas, savirealizacijos galimybė, tobulėjimo galimybė, dalyvavimas organizacijos veikloje, psichologinis klimatas, profesinė kompetencija.
2. Prioritetinės logopedų veiklos sritys yra *darbas su vaikais* (vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimų vertinimas, artimiausių ir tolimiausių vaikų kalbos ugdymo tikslų numatymas, individualių, pogrupinių pratybų organizavimas) ir *profesinis tobulėjimas* (dalyvavimas seminaruose, kursuose, savišvieta, metodinės medžiagos kaupimas, dalyvavimas įstaigos ir rajono metodiniuose pasitarimuose, įstaigos vaiko gerovės komisijos veikloje). Logopedai mažiausią svarbą skiria bendradarbiavimui su tėvais. Įvertinus logopedų profesinės veiklos prioritetus, paaiškėjo, kad didžiausi skirtumai atsiskleidžia lyginant pagal amžių, darbo stažą, mažiau skirtumų atsiskleidė lyginant pagal išsilavinimą, kvalifikaciją. Vyresnio amžiaus, aukštesnės kvalifikacijos (ekspertai) respondentai labiau supranta, dalyvavimo metodinėje veikloje ir profesinio tobulėjimo procese, svarbą, nei jaunesnio amžiaus, žemesnės kvalifikacijos logopedai. Logopedai, kurių darbo stažas yra nuo 21 iki 30 metų, labiau supranta bendradarbiavimo su tėvais svarbą, negu dirbantys 31 ir daugiau metų.
3. Logopedų profesinę motyvaciją labiausiai lemia veiksniai: *profesinės kompetencijos*, kurias logopedai vertina kaip būtinas jų profesinėje veikloje, išskyrus komunikavimą nevalstybine kalba; *logopedų požiūris į darbą*, didžiąją darbo dalį skiria tiesioginiam darbui su vaikais, darbą su vaikais turinčiais kalbos sutrikimų laiko prasmingu, logopedo darbas reikalingas, nes daugėja vaikų turinčių kalbos sutrikimų; įstaigoje sudaromos sąlygos produktyviam darbui su vaikais, darbe sudarytos palankios sąlygos kvalifikacijos kėlimui, kurie priskiriami vidiniams motyvacijos veiksniams. Nors logopedų teigimu mažiausiai profesinei motyvacijai daro įtaką šie išoriniai veiksniai: *įstaigos mikroklimatas, sąlygos ir resursai, bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais, atlygis už atliktą darbą*, tačiau išskirdami praktikoje kylančias problemas, logopedai pažymi, kad mažas atlygis už atliktą darbą ir per

didelis darbo krūvis (vaikų skaičius pratybose) bei gausus dokumentų kiekis vis tik turi įtakos darbo motyvacijai.

4. Logopedo veiklos prioritetai yra neatsiejami nuo logopedų profesinės motyvacijos veiksnių. Tyrimo duomenys rodo, kad stipriausi ryšiai ir sąsajos nustatyti tarp veiklos prioritetų ir profesinės kompetencijos. Ryškios sąsajos tarp veiklos prioritetų ir *logopedo požiūrio į darbą*. Logopedų profesinei motyvacijai yra labai svarbi *profesinė kompetencija* ir *logopedo požiūris į darbą*. *Bendradarbiavimas su tėvais* turi sąsajas su visais motyvacijos veiksniais.

Tyrimu patvirtinta hipotezė, kad logopedų dirbančių ikimokyklinėse ugdymo įstaigose profesinę motyvaciją palaikantys vidiniai veiksniai ir pozityvus požiūris į profesinę veiklą yra reikšmingesnis nei išoriniai motyvacijos veiksniai.

Literatūra

1. Adamonienė, R., Daukila, S., Kriščiūnas, B., Maknienė, I., Palujanskienė, A. (2003). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Indra.
2. Ališauskas, A. (2004). Pedagoogo pasirengimas ugdyti moksleivį, turintį specialiųjų ugdymo(si) poreikių: Situacijos ir kompetencijų analizė. *Pedagogika ISSN 1392-0340. T.74*, 18-25.
3. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Šiaulių universiteto leidykla.
4. Ališauskas, A. (1996). *Vaikų vystymosi ypatingumų pažinimas ir įvertinimas*. Šiauliai: Šiaulių knygrišykla.
5. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2009). Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikis ir tenkinimo lygis ugdymo procesų dalyvių vertinimu. *Specialusis ugdymas (1)20*, 119-130.
6. Ališauskienė, S. (2005). *Ankstyvoji intervencija vaikystėje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2003). *Tėvų, specialistų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų bendradarbiavimo plėtotė ugdymo institucijose (Ankstyvosios reabilitacijos tarnybose ir bendrojo lavinimo mokyklose)*. Tyrimo ataskaita: Šiauliai www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm: (žiūrėta 2012-08-03)
8. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). *Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Šiauliai: Šiaulių universiteto knyga.
9. Almonaitienė, J. (2005). Bendradarbiavimo menas ir mokslas. Sud. *Bendradarbiavimo psichologija* p. 9-26. Kauno technologijų universitetas.
10. Ambrukaitis, J., Borisevičienė, T. (2007). Bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų ir tėvų požiūris į specialiojo pedagogo darbo efektyvumą. *Specialusis ugdymas (1)16*, 116-127.
11. Aramavičiūtė, V., Martišauskienė, E. (2006). Vertybių ugdymas - pedagoginių kompetencijų pamatas. *Pedagogika ISSN 1392-0340. T 84*, 33-37.
12. Arends, R. (1998). *Mokomės mokyti*. Vilnius: Margi raštai.
13. Balčiūnaitė, F. (2005). *Būsimųjų psichologijos mokytojų profesinio kryptingumo ypatumai*. <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2006/81/balciunaite.pdf>. (žiūrėta 2013-01-18)
14. Bishay, A. (1996). *Teacher Motivation and Job Satisfaction: A Study Employing the Experience Sampling Method*. *Psychology, Journal of Undergraduate Sciences* 3 147-154. <http://hcs.harvard.edu/~jus/0303/bishay.pdf>. (žiūrėta 2013-01-18).
15. Bulajeva, T. (2000). Pedagogų profesinis tobulėjimas ir saviugda. 7, p. 234-139.

16. Bitinas, B. (1998). Individualių mokymo programų rengimo prielaidos. *Pedagogika Nr. 35*, p. 12-21.
17. *Council of Europe committee of ministers Recommendation Rec (2002)8 of the Committee of Ministers to member States on child day - care.* (2002). [https://wcd.coe.int/viewDoc.jsp?Ref=Rec\(2002\)8§or=secCM&language=lanEnglish&ver=original&backc](https://wcd.coe.int/viewDoc.jsp?Ref=Rec(2002)8§or=secCM&language=lanEnglish&ver=original&backc). (žiūrėta 2013-01-04).
18. Daukilas, S. (2001). Profesinės pedagogikos sąvokų problema profesinio rengimo standartuose. *Pedagogika. Mokslo darbai*, 32-44.
19. Felser, G. (2006). *Motyvacijos būdai Asmens sėkmę lemiantys faktoriai*. Alma littera.
20. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
21. Garriot, P.P., Wandry, D., Snyder, L. (2000). Teachers as parents, parents as children: what's wrong with this picture? *Preventing School Failure* 45(1), 37-43.
22. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (2003). Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. Sud. Ambrukaitis, J., *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 295-311). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
23. Grajauskas, M. (2007). Kas yra motyvacija ir kaip ją valdyti. *Jaunimo NVO valdymo sprendimai*. <http://jaunimonvo.blogas.lt/kas-yra-motyvacija-ir-kaip-ja-valdyti-176.htm>. (žiūrėta 2013-01-24)
24. Hallahan, D. K. (2003). *Ypatingieji mokiniai: Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
25. Ivoškuvienė, R., Mamonienė, Z., Pečiulienė, O., Stošiuvienė, K. (2002). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymas*. Šiauliai.
26. Ivoškuvienė, R., Gerulaitis, D., Kairienė, D., Makauskienė, V. (2010). Logopedinė pagalba kleteringu pasižymintiems vaikams: Lietuvos logopedų apklausos rezultatai. *Specialusis ugdymas* 1(22), 110-121.
27. Ivoškuvienė, R., Makauskienė V. (2009). Pedagogų, ugdančių mikčiojančius mokinius, patirtis. *Specialusis ugdymas*, 1(20), 85-92.
28. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius. Gimtasis žodis.
29. Jovaiša, L., Laužackas, K., Spūdytė, J., Tutlys, V. (2008). Kvalifikacijos metodologija. *Lietuvos kvalifikacijų sistemos metodologija. Monografija. p.9-31*. Vilnius.
30. Jovarauskaitė, A., Tolutienė, G. (2010). Universiteto dėstytojų pasitenkinimui darbu įtakos turintys veiksniai. *Jaunųjų mokslininkų darbai Nr.1(26)*, 95-103.
31. Jucevičienė, P. (1996). *Organizacijos elgsena*. Kaunas: Technologija.

32. Jucevičienė, P. (2010). Teoriniai požiūriai į kompetenciją ir jų naudojimo praktikos sankirtos: Įvadas į argumentavimo kompetenciją. *Mokslinė patariamoji medžiaga, atliekantiems S-TEAM projektą (WP7)*.
33. Jucevičienė, P., Lepaitė, D. (2000). Kompetencijos sampratos erdvė. *Socialiniai mokslai Nr. 1(22)*, 44-50.
34. Juršaitė - Harbison, E. (2004). Ikimokyklinio ugdymo pedagogų profesinės kompetencijos kaip tęstinio profesinio mokymo(si) funkcija: kompetencijų modelio įgyvendinimas, įvertinimas. *Pedagogika ISSN 1392-0340.-T.71*, 56-64.
35. Kaffemanienė, I., Reseckienė, L. (2008). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, individualizuoto motorikos ir kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai 2(18) ISSN 1648-8776*, p. 140-147.
36. Kaffemanienė, I., Šadberaitė, Ž. (2005). Specialiojo pedagogo profesinės motyvacijos veiksniai. *Specialusis ugdymas, (2)15*, 139-149.
37. Kairienė, D. (2010). Komandos narių bendradarbiavimas teikiant ankstyvąją pagalbą vaikui ir šeimai; atvejo analizė. *Specialusis ugdymas 1(22)*, p. 84-96.
38. Kardelis, K. (2005). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (*edukologija ir kiti socialiniai mokslai*). Vadovėlis. Šiauliai: Lucijus
39. Kauno technologijos universitetas. (2004). *Psichologija studentui*. Kaunas: Technologija.
40. Kavaliauskienė, V. (2001). Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas. Klaipėda. Klaipėdos universiteto leidykla.
41. KTU Psichologijos katedra. (2004). *Psichologija studentui*. Kaunas: Technologija.
42. Kulvinskienė, V.R., Šalčius, A. (1994). *Darbo veiklos motyvacija*. Vilniaus universiteto leidykla.
43. Kumpikaitė, V., Kalinauskienė, J. (2011). *Motyvacijos poreikių identifikavimas pagal socialinį statusą: teorinė analizė. Ekonomika ir vadyba*. <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/16/1822-6515-2011-0976pdf>. (žiūrėta 2012-10-14).
44. Laisvoji enciklopedija "Vilkepedija". (2011). Prieiga internetu: <http://lt.wikimedia.org/wiki/Motyvacija> (žiūrėta 2012-01-22).
45. *Lietuvo švietimo problemos analizė*. (2010, 08). http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/sv_problema_5.pdf. (žiūrėta 2013-04-05)
46. *Lietuvos švietimo profesinė sąjunga. Tyrimo rezultatai: daugumoje šalies ugdymo įstaigų vyrauja prastas mikroklimatas*. (2010, 02 03). www.svietimoprofsajunga.lt/naujienos/?npg.22;nid.1209/. (žiūrėta 2013-04-05)

47. *Logopedų dirbančių mokykloje bendrieji pareiginiai nuostatai* (2006, 03 31).
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=273804&q_query=&p_tr2=. (žiūrėta 2012-03-15)
48. LR kultūros ir švietimo ministerija. Lietuvos švietimo koncepcija. (1992). Vilnius: Leidybos centras.
49. LR seimas. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. (1989). *Valstybės žinios 1995 Nr. 60-1501*.
50. LR ŠMM Įsakymas. (2011). *Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašas*. http://www.smm.lt/ugdymas/specialusis/teises_aktai.htm. (žiūrėta 2012-03-15)
51. LR Specialiojo ugdymo įstatymas. (1998). *1998 m. gruodžio 15 d. Nr. VIII -969*.
<http://www.smm.lt/ti/docs/istatymai/vici-969.htm>. (žiūrėta 2012-02-05)
52. LR Sveikatos apsaugos ministro Įsakymas. (2005). *Dėl Lietuvos medicinos normos MN 136: 2005 Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė*.
http://sena.sam.lt/lt/main/teisine_informacija/medicinos_normos?id=25812. (žiūrėta 2012-01-08)
53. LR Švietimo ir mokslo ministro Įsakymas. (2011, 10 30). *Dėl mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo Nr.V-1795*. Vilnius
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.schowdo_l?p_id=408141&p_query=&p_tr2=2: (žiūrėta 2011-12-15).
54. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2009). Dėl specialiojo ugdymo plėtros programos patvirtinimo 2009m. rugšėjo 3 d. *Valstybės žinio, 2009 Nr. 110-4699*. Vilnius.
55. LR Švietimo įstatymas. (2011). Vilnius
http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20svietimo%20istatymas.pdf: (žiūrėta 2012-01-15).
56. LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. (2011, 03 17). *Nr.XI-1281*.
http://www3.lrs.lt/inter3dokpaieska.showdoc_l?p_id_395105&p_query=&p_tr2=. (žiūrėta 2012-01-15).
57. LT Švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas. (2011, liepos 13). *Dėl mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo Nr. V - 1265/ V-685 / AI-317*.
<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=0A121FE5-21D5-471F-A9C4-37B80BC37360>. (žiūrėta 2012-01-17)

58. Martišauskienė, D. (2008). Tėvų ir pedagogų požiūris į ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybę Kretingos lopšelyje - darželyje "Ažuoliukas". *Jaunųjų mokslininkų darbai I (17)* , 6-23.
59. Martišauskienė, E. (2008). Pedagogo kompetencijų samprata ir modeliai. *Pedagogo kompetencijos ISBN978-9955-25-378-5* , 61-78.
60. Miltenienė, L. (2005). Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. *Daktaro disertacija* . Šiauliai: Šiaulių universiteo leidykla.
61. Monkevičienė, O. (2000). Vaiko ir pedagogo sąveikos kryptys šiandieniniame ugdyme. *Socialiniai- edukaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme. Klaipėda* .
62. Musulaitė, R., Labžentienė, M. (2008). Dėstytojų motyvavimo ypatumai kolegijose. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 3(12)* , 189-198.
63. Šapelytė, O., Ruškus, J., Ališauskas, A. (2006). Diagnostika ar įgalinimas: Vaiko psichopedagoginio vertinimo dokumentų analizė. *Specialusis ugdymas Nr.2(15)* , pp. 8-18.
64. Šileikaitė - Kaishauri, D. (2011). *Ugdytojo charakteristikos. Pedagoginis pašaukimas. Edukologijos įvadas*. <http://www.flf.vu.lt/vfk.edukologija.htm>. (žiūrėta 2013-01-14).
65. Strolaitė, S. (2003). Specialiojo ugdymo teisinis reglamentavimas. Sud.J. Ambrukaitis, *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 50-76). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
66. Tumelienė, R. (2011). Kompleksinis pagalbos organizavimas mokykloje. *Inkliuzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui* . Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
67. Vaitkevičiūtė, V. (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas.
68. Valatkienė, S. (2000). Pedagogo jėga – žmogiškumas. *Acta pedagogica vilnensia*, 7 p.229-233.
69. Zimmerman,M., Rappaport,J. (1998). Citizen participation, perceivid control, and psychological empowerment. *Juornal of Community Psychology 16* , 725-750.

Elena Rudnickienė

**FACTORS WHICH INFLUENCE PROFESSIONAL ACTIVITY PRIORITIES AND
MOTIVATION OF SPEECH AND LANGUAGE THERAPISTS IN PRE-SCHOOL**

The Master's Degree Thesis

Summary

This master's degree thesis involves analysis of theoretical and juridical acts' regulations, priorities of speech and language therapists' activities and factors of professional motivation. The hypothesis raised in the research is that factors that support the professional motivation of speech and language therapists in pre-school and positive attitude towards professional activities are more significant than external motivation factors.

In the empirical part of the thesis there are analyzed the priorities of speech and language therapists professional activities and factors that influence them, professional motivation of speech and language therapists and factors influencing them, establishment of interrelationship between professional activity priorities and professional motivation of speech and language therapists. 194 speech and language therapists who work in pre-schools participated in the research. In the questionnaire there was done a research which aim was to explore the connections of priorities and work motivation of speech and language therapists. There were made statistical descriptive analysis, average comparison dispersive analysis (ANOVA), t criterion for examination of hypothesis, Spearman's correlation.

The research discovered that: 1) the most important underlying activity areas are *work with children* (to estimate language and speech disorders of children, to plan the aims of language development, to organize individual and after-group practice) and *professional development* (participation in the seminars and courses, paying much time to self-education, collecting methodical material, related to childrens' speech disorders, participating in methodical meetings of institution and district and in the activities of child's welfare committee in the institution); 2) speech and language therapist least importance pay on *communication with parents*; 3) speech and language therapists' professional motivation is most determined by *professional competences*, which speech and language therapists regard as necessary in their job, except communication in foreign languages; *speech and language therapists' attitude towards work* (the biggest part of work is for activities with children what is important and necessary). These factors are attributed to inner motivation; 3) the least influence on professional motivation have *payment for work, microclimate of the institution, conditions and resources, communication with colleagues*, which are attributed to external motivation; 4) revealed statistically important

connection between the activity priorities and motivation factors of speech and language therapists.

Key words: priorities of professional activities, professional motivation, competences, pre-school education.

Priedai
(anketos pavyzdys)